

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів суб'єктів господарювання та страхування

БАБІЙ Христина Ігорівна

**Управління грошовими активами суб'єкта
господарювання / Management of the Entity's Cash Assets**

спеціальність: 8.03050801 - Фінанси і кредит
магістерська програма - Управління фінансами суб'єктів господарювання
Магістерська робота

Виконала студентка групи ФСГм-21
Х. І. Бабій

Науковий керівник: к.е.н.,
доцент, Т. В. Письменна

Магістерську роботу допущено до
захисту:

" __ " _____ 20 __ р.

Завідувач кафедри **О. В.Кнейслер**

ТЕРНОПІЛЬ -2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1. Грошові активи як об’єкт фінансового менеджменту, їх склад і значення....	7
1.2. Джерела формування і напрямки використання грошових активів підприємства.....	17
1.3. Політика управління грошовими активами підприємства.....	24
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА	35
2.1. Оцінка потреби в грошових активах підприємства.....	35
2.2. Аналіз обсягу та структури грошових активів підприємства	43
2.3. Показники ефективності використання грошових активів підприємства....	54
Висновки до розділу 2.....	65
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА	66
3. 1. Оптимізація формування грошових активів на підприємстві.....	66
3.2. Підвищення ефективності використання грошових активів підприємства	75
Висновки до розділу 3.....	85
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТКИ	99

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток національної економіки зумовив підвищення самостійності підприємств у прийнятті управлінських рішень і, як результат, їх юридичної та економічної відповідальності за показники господарської діяльності. Тому фінансова діяльність підприємств повинна бути зосереджена на підвищенні ефективності управління грошовими коштами, дебіторською заборгованістю, станом товарно-матеріальних цінностей, платоспроможністю та іншими сферами фінансово-господарської діяльності підприємства. Для досягнення цієї мети необхідно здійснювати управління грошовими активами. Воно має важливе значення в умовах ринкової економіки, оскільки ефективне управління активами є одним з джерел збільшення прибутку, підвищення рентабельності та стабільності фінансового стану підприємства.

Актуальні проблеми управління грошовими активами суб'єкта господарювання висвітлено в працях зарубіжних і українських учених. Зокрема, серед дослідників цієї теми слід виділити: І.О. Бланка, М.Д. Білик, С.О. Зубкова, К.В. Ізмайлова, О.В. Кнейслер, В.В. Ковалева, М.Я. Коробова, С.М. Кундрата, Л.А. Лахтіонову, Г.Й. Островську, А.М. Поддєрьогіна, С.В. Чорну, А.Д. Шеремету.

Проте існують проблеми, які полягають у тому, що немає єдиних рекомендацій чи підходів, які б допомогли підприємствам управляти формування і використанням активів для підвищення ефективності діяльності, випуску конкурентоспроможної продукції, завоювання нових ринків, впровадження інновацій тощо. Це і обумовлює актуальність теми дослідження.

Мета дослідження. Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретичних основ і аналіз практики управління грошовими активами підприємства, а також визначення напрямків підвищення ефективності управління грошовими активами підприємства.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розкрити суть поняття грошових активів підприємства як об'єкта фінансового менеджменту, визначити їх склад та обґрунтувати значення;
- визначити джерела формування і напрямки використання грошових активів підприємства;
- визначити суть і етапи політики управління грошовими активами підприємства;
- дати оцінку потреби в грошових активах підприємства;
- проаналізувати обсяг і структуру грошових активів підприємства;
- розрахувати показники ефективності використання грошових активів підприємства;
- визначити шляхи оптимізації формування грошових активів на підприємстві;
- обґрунтувати напрямки підвищення ефективності використання грошових активів підприємства.

Об'єктом дослідження є процес управління грошовими активами підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади управління грошовими активами підприємства.

Методи дослідження. У процесі написання дипломної роботи при обґрунтуванні теоретичних основ управління грошовими активами підприємства використані такі методи наукового дослідження: синтез, абстрагування, індукція, дедукція, системний та інші. В процесі аналізу практики управління грошовими активами підприємства застосовані такі методи наукового дослідження: аналітичний, порівняння, формалізації та інші. При визначенні напрямків підвищення ефективності управління грошовими активами підприємства використані методи ідеалізації, прогнозування, узагальнення та інші.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних основ управління грошовими активами підприємства, зокрема, в розкритті суті грошових активів даного суб'єкта господарювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що за результатами аналізу практики управління грошовими активами підприємства визначено шляхи оптимізації формування та підвищення ефективності використання грошових активів підприємства.

Інформаційна база дослідження – законодавчі акти та нормативно-правові документи України, монографічні дослідження, наукові статті, матеріали наукових і науково-практичних конференцій, навчальна література, фінансова звітність підприємства.

Апробація результатів дослідження. На підставі матеріалів дослідження опубліковано дві наукові праці у збірниках “Актуальні проблеми корпоративних фінансів та фінансових ринків в умовах глобалізації” та “Формування єдиного європейського фінансового простору та розвиток світової фінансової думки”.

Структура дипломної роботи. У першому розділі дипломної роботи розкрито суть поняття грошових активів підприємства як об'єкта фінансового менеджменту, визначено їх склад та обґрунтовано значення; визначено джерела формування і напрямки використання грошових активів підприємства; визначено суть і етапи політики управління грошовими активами підприємства. У другому розділі дипломної роботи дано оцінку потреби в грошових активах підприємства; проаналізовано обсяг і структуру грошових активів підприємства; розраховано показники ефективності використання грошових активів підприємства. У третьому розділі роботи визначено шляхи оптимізації формування грошових активів на підприємстві; обґрунтовано напрямки підвищення ефективності їх використання.

Обсяг магістерської роботи становить 122 сторінки комп'ютерного тексту. У ній міститься 14 таблиць та 12 рисунків. Додатків налічується 15. Список використаних джерел складають 82 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Грошові активи як об'єкт фінансового менеджменту, їх склад і значення

Грошові активи – найцінніші активи суб'єкта господарювання, а, отже, аналіз, контроль і ефективне управління ними покликані забезпечити запланований розвиток підприємства в цілому. Особливо важливим це стає в умовах ринкової економіки, коли діяльність суб'єктів господарювання являє собою непростий динамічний процес, який ускладнюється циклічним характером обігу грошових коштів. Будь-яке керівництво в таких умовах має визначити джерела фінансування, забезпечуючи при цьому оптимальну структуру грошових потоків, здійснити раціональне розміщення наявних коштів у відповідних елементах активів, створити достатній рівень ліквідності та платоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі, що зрештою дозволить забезпечити його стійкий подальший розвиток. Це і обумовлює важливість грошових активів як об'єкта фінансового менеджменту [43, с. 56].

Позиції науковців щодо визначення грошових активів є неузгодженими. Автори Лапуста М.Г. та Нікольський П.С. прирівнюють грошові активи до грошових коштів. Зарубіжні автори В. Хорн та К. Джеймс поділяють думку про те, що грошові активи слід розглядати як монетарні активи. Найбільш широке визначення грошових активів дають Азриліян А.Н. та Е. Джонс, які включають до грошових активів, окрім грошових коштів та поточних фінансових інвестицій, ще і дебіторську заборгованість [68].

Кнейслер О.В. під грошовими активами розуміє грошові кошти в національній та іноземній валютах та їх резерви у формі поточних інвестицій [39, с. 113].

Автори “Фінансово-економічного словника” Загородній А.Г. і Вознюк Г.Л. дають таке визначення: грошові активи – це сума коштів, які

перебувають у розпорядженні підприємства на певну дату і є його активами у формі готових засобів оплати (тобто у формі абсолютної ліквідності). До грошових активів належать кошти в касі підприємства, кошти на розрахунковому та валютному рахунках, короткотермінові фінансові вкладення та інші грошові активи. Грошові активи забезпечують постійну платоспроможність підприємства. На відміну від бухгалтерського обліку, де короткотермінові фінансові вкладення є самостійним об'єктом аналізу та звітності, у фінансовому менеджменті їх зараховують до грошових активів, оскільки ці вкладення є формою резервного зберігання коштів підприємства і в будь-який момент їх можна вилучити для забезпечення поточних платежів [25].

В “Економічному словнику” Осовської Г.В. зазначено: “Грошові активи – доходи і надходження, що акумулюються у грошовій формі на рахунках підприємств, організацій, установ і домашніх господарств у банках і використовуються для забезпечення їхніх власних потреб або розміщення у вигляді ресурсів банку” [58, с. 60].

У “Фінансово-кредитному енциклопедичному словнику” за редакцією Грязнова А.Г. під грошовими активами розуміють частину майна господарської організації, що знаходиться в грошовій формі. До грошових активів належать готівкові грошові кошти (як в національній, так і в іноземній валюті) в касі, на рахунках в банках, в акредитивах, чекових книжках, а також суми, що знаходяться в дорозі (готівкові гроші і грошові документи, здані в банк або інкасаторам банку і ще не зачислені за призначенням). Грошові активи знаходяться в постійному господарському обороті і використовуються для платежів за товари та послуги, в бюджет і небюджетні фонди, для платежів за позиками банків, для видачі заробітної плати, пенсій, допомог тощо. Грошові активи складають важливу частину ліквідних активів [70].

В “Економічному словнику” Ковальчука А.Т. зазначено, що до грошових коштів, розрахунків та інших активів належать: розрахунки з дебіторами; короткострокові фінансові вкладення – фінансові вкладення на строк до одного

року; грошові кошти – кошти в касі, на розрахунках, валютному та інших рахунках в установах банків, інші грошові кошти; інші оборотні активи [42].

Деякі науковці прирівнюють грошові активи до фінансових. В Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 13 “Фінансові інструменти” до фінансових активів включають:

- а) грошові кошти та їх еквіваленти;
- б) контракт, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства;
- в) контракт, що надає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах;
- г) інструмент власного капіталу іншого підприємства [52].

Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 32 фінансовий актив – це будь-який актив, що є: грошовими коштами; інструментом власного капіталу іншого суб’єкта господарювання; контрактним правом: отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого суб’єкта господарювання, або обмінювати фінансові інструменти з іншим суб’єктом господарювання за умов, які є потенційно сприятливими, або контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу суб’єкта господарювання та який є: непохідним інструментом, за який суб’єкт господарювання зобов’язаний або може бути зобов’язаний отримати змінну кількість власних інструментів капіталу, або похідним інструментом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися іншим чином, ніж обміном фіксованої суми грошових коштів або іншого фінансового активу на фіксовану кількість власних інструментів капіталу [50].

Отже, фінансові активи включають до свого складу: грошові активи в національній валюті; грошові активи в іноземній валюті; дебіторську заборгованість у всіх її формах; короткострокові фінансові вкладення; довгострокові фінансові вкладення.

Класифікацію фінансових активів відповідно до вимог бухгалтерського обліку подано в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

**Класифікація фінансових активів відповідно до вимог
бухгалтерського обліку**

№ з/п	Класифікаційна ознака	Види фінансових активів	Приклад (типовий)
1.	Швидкість обігу	Фінансові активи, що мають високу швидкість обігу	Грошові кошти, що обслуговують господарський оборот
		Фінансові активи, що мають середню швидкість обігу	Поточні фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, векселі одержані
		Фінансові активи, що мають низьку швидкість обігу	Довгострокова дебіторська заборгованість, довгострокові фінансові інвестиції
2.	Ліквідність	Прямі засоби розрахунку	Грошові кошти в усіх видах
		Платіжні резерви у швидко ліквідних активах	Короткострокові фінансові інвестиції з наступаючим терміном платежу або з передбаченою можливістю дострокової вимоги, надійна поточна дебіторська заборгованість
		Слабо ліквідні активи	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги
3.	Доходність	Фінансові активи, що приносять прямий дохід	Короткострокові фінансові інвестиції, депозити, валютні кошти
		Фінансові активи, що не приносять прямого доходу, але обслуговують оборот підприємства	Грошові кошти в національній валюті
4.	Вартість формування	Фінансові активи, що формуються за рахунок власних оборотних коштів	Грошові кошти, фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість (частково)
		Фінансові активи, що формуються за рахунок позик та комерційного кредиту	Дебіторська заборгованість (частково)

Примітка. Складено автором на основі [40, с. 63].

На основі поданої в табл. 1.1 класифікації фінансових активів можна зробити висновок про те, що фінансові активи є ширшим поняттям, ніж грошові активи. До останніх слід включати фінансові активи, що мають високу та середню швидкість обігу та ліквідність; активи, що приносять прямий дохід або обслуговують оборот підприємства та формуються за рахунок власних оборотних коштів.

Отже, грошові активи – це сукупність грошових коштів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій, поточної дебіторської заборгованості, що знаходяться в розпорядженні підприємства на певну дату і являють собою активи у формі засобів платежу, які зберігають високий рівень ліквідності та можуть бути використані протягом одного операційного циклу, що складає не більше року.

З поданого вище визначення впливає склад грошових активів:

- 1) грошові кошти та їх еквіваленти;
- 2) поточні фінансові інвестиції;
- 3) поточна дебіторська заборгованість.

Склад грошових активів підприємства відображено на рис. 1.1.

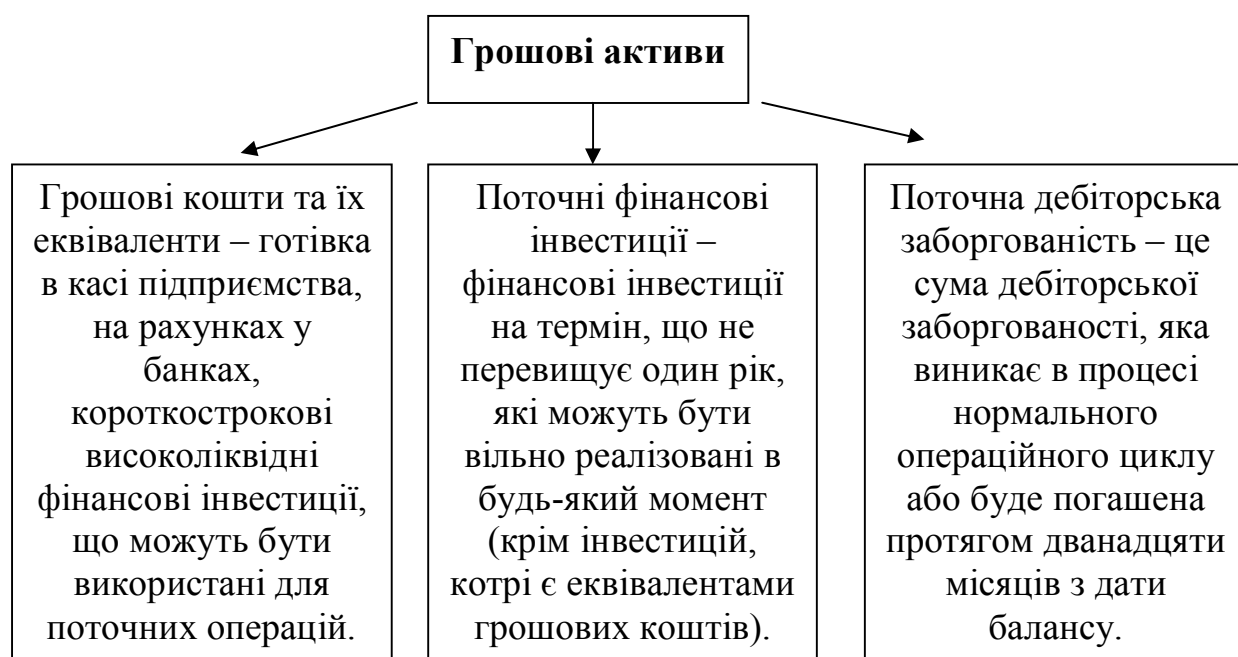

Рис. 1.1. Склад грошових активів підприємства

Примітка. Побудовано автором.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” грошові кошти (гроші) – це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання [53].

Грошові кошти класифікують за різними ознаками:

а) за формою існування: готівкові та безготівкові грошові кошти. До готівкових грошових коштів відносять грошові кошти в касі, а до безготівкових – грошові кошти на рахунках в банках та електронні гроші;

б) за видом валюти: грошові кошти у національній валюті та грошові кошти в іноземній валюті. Класифікація грошових коштів за видами валют має надзвичайно важливе значення для управління залишком грошових коштів, оскільки дозволяє керівництву підприємства оперативно реагувати на зміну курсів іноземних валют відносно національної валюти;

в) за місцем зберігання: грошові кошти в касі; грошові кошти на рахунках в банках; електронні гроші (залишки на депозитних платіжних картках та кошти на рахунках платіжних систем в Інтернеті). Дана класифікаційна ознака має дуже важливе значення для проведення інвентаризації грошових коштів.

У Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 13 “Фінансові інструменти” одним із компонентів фінансових активів є грошові кошти, не обмежені для використання. Як відомо, напрямки використання грошових коштів можуть обмежуватися, якщо вони надходять на підприємство як цільове фінансування та цільові надходження (субсидії, надходження з бюджету та цільових фондів, гуманітарна допомога, внески фізичних і юридичних осіб), і тому можуть бути використані лише за призначенням. Тому пропонується класифікувати грошові кошти також за обмеженістю у напрямках використання:

а) необмежені у використанні – грошові кошти, якими підприємство може розпоряджатися без жодних обмежень для ведення господарської діяльності;

б) обмежені у використанні – грошові кошти, які підприємство може використовувати суворо за певним цільовим призначенням.

При цьому грошові кошти з обмеженням у напрямках використання варто відображати в статті 250 Балансу “Інші оборотні активи”, тому що вони не

можуть в будь-який момент бути використані для розрахунків, а мають бути використані на визначені завдання, тому їх не слід включати до грошових активів [60, с. 263].

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” еквіваленти грошових коштів (грошей) – це короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і характеризуються незначним ризиком зміни вартості [53]. В той же час, визначення, подане в Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 7 “Звіт про рух грошових коштів”, не обмежує поняття “еквіваленти грошових коштів” межами тільки фінансових інвестицій, а дозволяє включати до них будь-які короткострокові високоліквідні інвестиції [51]. Тобто, міжнародні стандарти фінансової звітності допускають більш вільне трактування еквівалентів грошових коштів, ніж національні стандарти фінансової звітності.

До еквівалентів грошових коштів слід включати:

- строкові депозити, до погашення яких залишилось менше трьох місяців;
- боргові цінні папери, які утримуються до погашення (облігації підприємств, державні облігації, облігації місцевих позик, казначейські зобов’язання; ощадні (депозитні) сертифікати, іпотечні облігації), придбані незадовго до їх погашення;
- боргові цінні папери, які утримуються для продажу, та характеризуються стабільністю вартості протягом тривалого часу, впевненістю у тому, що подібна стійкість буде мати місце в майбутньому;
- привілейовані акції, придбані протягом короткого періоду їх погашення і з фіксованою датою їх викупу;
- дебіторську заборгованість, призначену для перепродажу, щодо якої існує впевненість у її швидкій реалізації.

Зрозуміло, що еквіваленти грошових коштів за своєю суттю є чимось середнім між грошовими коштами та поточними фінансовими інвестиціями. Фінансові інвестиції – це активи, які утримуються підприємством з метою

збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора. На відміну від фінансових інвестицій, еквіваленти грошових коштів споріднені з грошовими коштами, тому що вони, як і останні, утримуються для погашення короткострокових зобов'язань, а не для інвестиційних або для яких-небудь інших потреб, проте здатні приносити певний інвестиційний дохід, як фінансові інвестиції [60].

Проблема в тому, що Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Баланс” (яке діяло до 2012 року включно) не показує чіткої різниці між поточними фінансовими інвестиціями та еквівалентами грошових коштів, що може стати причиною неправильного визначення обсягу високоліквідних активів підприємства і, таким чином, зниження якості аналітичної інформації, необхідної для управління [59, с. 219].

Як правило, підприємство в наказі про облікову політику визначає поточні фінансові інвестиції, які будуть віднесені в бухгалтерському обліку до еквівалентів грошових коштів (наприклад, інвестиції, строк погашення яких не перевищує трьох місяців з дати їх придбання і відносно яких існує впевненість у незмінності їхньої вартості) та інших поточних інвестицій (наприклад, інвестиції, строк погашення яких більше трьох місяців з дати їх придбання, але утримуються вони підприємством на строк, що не перевищує один рік) [51].

Тобто, до короткострокових (поточних) належать інвестиції, які легко реалізуються за своїм характером і призначаються для утримання протягом не більше одного року. Іншими словами, короткострокові інвестиції є вигідним розміщенням тимчасово вільних грошових коштів терміном менше одного року. Прикладом таких вкладень є інвестиції у легко реалізовані (ринкові) цінні папери, а саме:

– короткострокові свідоцтва (деPOSITні сертифікати, угоди про купівлю короткострокових цінних паперів, акцептовані банком векселі та інші цінні папери, термін погашення яких менше року);

– ринкові боргові зобов'язання (облігації держави, корпорацій, термін погашення яких менше року);

– ринкові цінні папери, що дають право власності (привілейовані та звичайні акції компанії і деякі інші цінні папери, що дають право власності та призначаються для утримання протягом не більше одного року) [59].

Значення поточних фінансових інвестицій в управлінні грошовими активами пояснюється важливістю уникнення інфляційного знецінення грошових активів, зменшення додаткових витрат на утримання зайвих оборотних активів та зниження рівня фінансових ризиків.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 “Дебіторська заборгованість” дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, а дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їхніх еквівалентів або інших активів [54]. Дебіторську заборгованість можна визначити як складову оборотного капіталу, суму боргів від юридичних і фізичних осіб, які належать підприємству. Таким чином, вона є одним із видів фінансових зобов’язань контрагентів по відношенню до підприємства.

У практиці обліку і аналізу розрізняють декілька різновидів дебіторської заборгованості. Відповідно до облікової політики підприємства нормальною вважають дебіторську заборгованість зі строком погашення до трьох місяців, а зі строком погашення понад три місяці – протермінованою. Виділяють також довгострокову і поточну дебіторську заборгованість. Поточна дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги), щодо якої існує невпевненість у її погашенні боржником, називається сумнівним боргом, а поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість у її неповерненні, – це безнадійна дебіторська заборгованість. Дебіторська заборгованість покупців – це фактично безвідсоткова позика контрагентам. Її рівень визначається конкретним підприємством за умовами розрахунків зі своїми клієнтами [62].

До складу грошових активів слід віднести поточну дебіторську заборгованість як суму дебіторської заборгованості, яка виникає в ході

нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Неадекватне оцінювання фактичного стану розрахунків з дебіторами та можливостей щодо повернення дебіторської заборгованості може негативно вплинути на реальну оцінку платоспроможності й кредитоспроможності підприємства.

Проблеми з дебіторською заборгованістю нерідко є причиною дефіциту грошових коштів, що змушує підприємства змінювати умови реалізації своєї продукції. Це вимагає від виробників (постачальників) вироблення гнучкої політики надання кредиту й інкасації.

Отже, управління грошовими активами є невід'ємною складовою фінансового менеджменту, бо забезпечує підтримку мінімального залишку грошових коштів для безперервності діяльності підприємства; зменшення потреби в наявних залишках грошових коштів шляхом перенесення строку окремих платежів за домовленістю, зарахування зустрічних вимог, придбання необоротних активів на умовах оренди і лізингу; створення резервного залишку грошових коштів на випадок розширення масштабів діяльності; формування резерву грошових коштів для компенсації непередбачених і можливих витрат у процесі господарювання підприємства; своєчасну трансформацію тимчасово вільних коштів у високоліквідні фінансові інвестиції та їх зворотну конвертацію для поповнення залишку грошових коштів; підвищення рентабельності використання грошових активів за допомогою відкриття рахунків, купівлі високоліквідних цінних паперів, розміщення коштів у грошові фінансові структури; мінімізацію розміру дебіторської заборгованості та строків інкасації з метою збільшення обсягу реалізації продукції.

1.2. Джерела формування і напрямки використання грошових активів підприємства

Формування та використання грошових активів підприємства знаходиться в основі його функціонування. Щоб у повній мірі розкрити це питання, слід розглядати його у взаємозв'язку з процесами формування активів підприємства в цілому та його грошових потоків.

Формування активів підприємства пов'язане з трьома основними етапами його розвитку на різних стадіях життєвого циклу:

1. створення нового підприємства – найбільш відповідальний етап формування активів, особливо при створенні великих підприємств. Активи, що формуються на цьому етапі, визначають потребу в стартовому капіталі, умови отримання прибутку, швидкість обороту цих активів, рівень їхньої ліквідності тощо;

2. розширення, реконструкція та модернізація діючого підприємства – цей етап формування активів підприємства можна розглядати як постійний процес його розвитку в розрізі основних стадій життєвого циклу підприємства. Розширення і відновлення складу активів діючого підприємства здійснюється відповідно до стратегічних завдань його розвитку з урахуванням можливостей формування інвестиційних ресурсів;

3. формування нових структурних одиниць діючого підприємства, дочірніх підприємств, філій – цей процес може здійснюватися шляхом формування нових структурних майнових комплексів через нове будівництво або придбання готової сукупності активів у формі цілісного майнового комплексу.

Для забезпечення ефективної діяльності підприємства в майбутньому періоді процес формування його активів повинен носити цілеспрямований характер.

Основною метою формування активів підприємства є виявлення і задоволення потреби в них для забезпечення операційного процесу [74, с. 99].

З врахуванням цієї мети процес формування активів підприємства базується на таких принципах:

– врахування найближчих перспектив розвитку операційної діяльності та форм її диверсифікації. На початкових стадіях життєвого циклу підприємства обсяг операційної діяльності зростає високими темпами. Тому активи повинні бути сформовані у відповідності до визначеного резервного потенціалу, який забезпечує можливості приросту продукції і диверсифікації операційної діяльності у найближчій перспективі;

– визначення потреби підприємства в активах і в окремих їх видах. Потреба підприємства в активах (в окремих їх видах) розраховується з метою формування величини та структури активів у відповідності до обсягів виробництва і реалізації продукції. Важливо зазначити, що у складі оборотних активів на стадії створення підприємства практично повністю відсутні дебіторська заборгованість, поточні фінансові вкладення. Потреба в грошових активах визначається, виходячи із передбачуваних витрат на оплату праці, сплату авансованих, податкових, комунальних платежів, на рекламу. У практиці формування грошових активів новоствореного підприємства потреба в них розраховується у розрізі окремих видів платежів на наступні три місяці, що забезпечує достатній рівень платоспроможності на першому етапі функціонування підприємства. В процесі подальшої діяльності нормативи активів у грошовій формі знижуються, особливо в умовах інфляції;

– оптимізація складу і структури активів з позиції забезпечення ефективності господарської діяльності;

– забезпечення умов прискорення обороту активів в процесі їх використання;

– вибір найбільш прогресивних видів активів з позиції забезпечення зростання ринкової вартості підприємства [39, с. 92].

Склад активів новостворюваного підприємства має ряд відмінних рис:

а) у складі необоротних активів підприємства на стадії його створення практично повністю відсутні довгострокові фінансові вкладення – вони формуються процесі подальшої його інвестиційної діяльності;

б) у складі оборотних активів підприємства на початковій стадії їх формування практично повністю відсутня дебіторська заборгованість у зв'язку з тим, що господарська діяльність ще не почалася. Крім того, до мінімуму зведені (а в більшості випадків – повністю відсутні) короткострокові фінансові вкладення. Вони включаються до складу активів тільки в тому випадку, якщо внесок засновників до статутного капіталу включено в формі таких короткострокових фінансових інструментів.

На етапі розвитку діючого підприємства формування грошових активів неможливе без виділення залишків його коштів. Операційний (трансакційний) залишок грошових коштів формується з метою забезпечення поточних платежів, пов'язаних з виробничою діяльністю підприємства: зі закупівлі матеріалів, сировини, напівфабрикатів; з оплати праці, сплати податків тощо. Цей вид залишку грошових коштів є головним в складі сукупних грошових активів підприємства.

Страховий (резервний) залишок грошових активів формується для страхування ризику несвоєчасного надходження грошових коштів від операційної діяльності в зв'язку з погіршенням кон'юнктури на ринку готової продукції і уповільненням платіжного обороту. Необхідність формування цього виду залишку зумовлена вимогами підтримки постійної платоспроможності підприємства за невідкладними фінансовими зобов'язаннями.

Інвестиційний (спекулятивний) залишок грошових активів формується з метою здійснення ефективних короткострокових фінансових вкладень. Цей вид залишку формується лише в тому випадку, якщо задовольняється потреба в грошових активах підприємства.

Компенсаційний залишок грошових активів формується за вимогами банку, що здійснює розрахункове обслуговування підприємства та інші фінансові послуги. Цей залишок являє визначену суму грошових коштів, яку

підприємство згідно з умовами договору банківського обслуговування повинно постійно зберігати на своєму розрахунковому рахунку. Формування такого рахунку є однією з умов видачі підприємству бланкового (незабезпеченого) кредиту і надання йому широкого спектра банківських послуг [76, с. 138].

Формування та витрачання грошових активів підприємства слід розглядати в розрізі грошових потоків за видами господарської діяльності.

Грошовий потік за операційною діяльністю – це надходження та використання коштів, що забезпечують виконання основних виробничо-комерційних функцій підприємства. Цей вид грошового потоку відображає надходження грошових коштів від покупців продукції; від податкових органів у порядку здійснення перерахунку надлишково сплачених сум тощо. Саме ця діяльність підприємства є головним джерелом прибутку, і вона повинна бути основним джерелом коштів.

На рис. 1.2 відображено джерела надходження і напрямки витрачання грошових коштів від операційної діяльності підприємства.

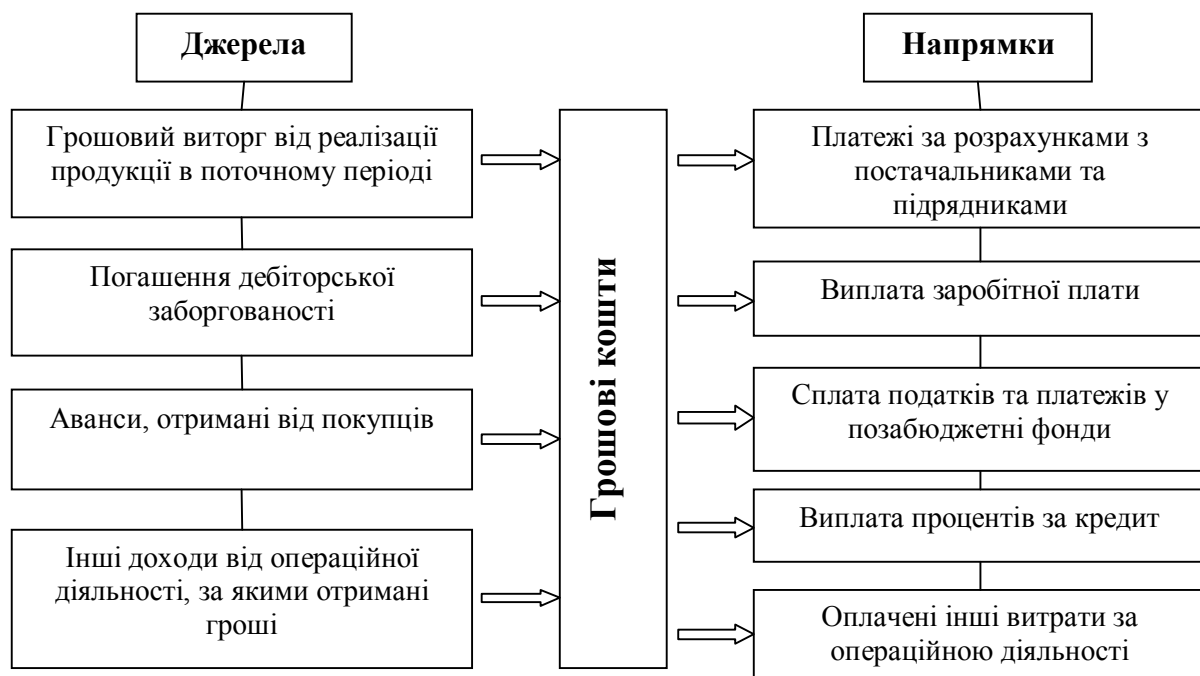

Рис. 1.2. Джерела надходження і напрямки витрачання грошових коштів від операційної діяльності підприємства

Примітка. Побудовано автором на основі [73, с. 172].

Інвестиційна діяльність підприємства – це сукупність операцій з придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, які не є еквівалентами грошей (коштів).

Грошовий потік за цією діяльністю характеризує платежі та надходження грошових коштів, пов'язаних зі здійсненням реального і фінансового інвестування, продажем основних засобів та нематеріальних активів, ротацією довгострокових фінансових інструментів інвестиційного портфеля тощо.

Розглянемо джерела фінансування інвестиційних ресурсів підприємства. Їх можна поділити на власні, позичені та залучені. До власних належать:

- частина прибутку, що спрямовується на розвиток підприємства;
- амортизаційні відрахування;
- доходи від реалізації основних засобів;
- іммобілізована в інвестиції частина надлишкових оборотних коштів;
- емісія акцій компанії.

До позичених відносяться:

- довгострокові кредити;
- цільовий державний кредит на конкретний вид інвестування;
- лізинг.

До залучених належать:

- внески сторонніх вітчизняних та зарубіжних інвесторів (грант, безкоштовна фінансова допомога) [48, с. 142].

Для здійснення поточних фінансових інвестицій підходять лише ті джерела, що можуть дати прибуток протягом одного операційного циклу.

На рис. 1.3 відображено джерела надходження і напрямки витрачання грошових коштів від інвестиційної діяльності підприємства.

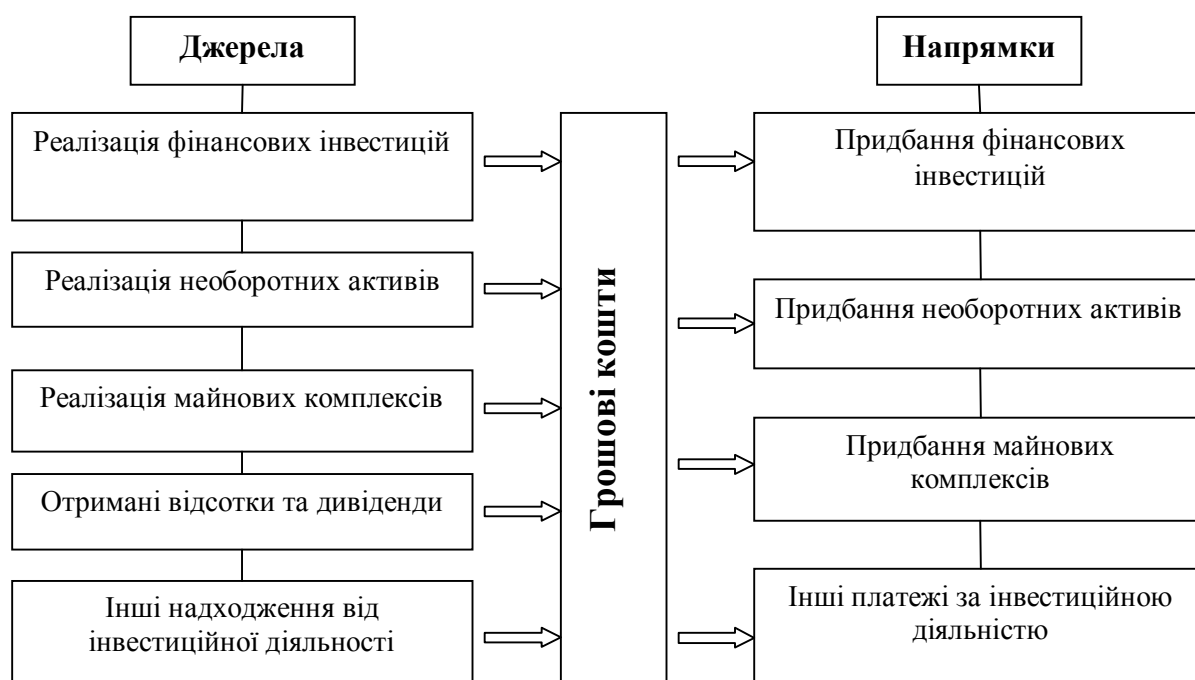

Рис. 1.3. Джерела надходження і напрямки витрачання грошових коштів від інвестиційної діяльності підприємства

Примітка. Побудовано автором на основі [73, с. 176].

Відповідно, грошовий потік з фінансової діяльності характеризується надходженням та витрачанням грошових коштів, що пов'язані зі залученням додаткового акціонерного та пайового капіталу, отриманням довгострокових та короткострокових кредитів, сплатою у грошовій формі дивідендів та відсотків за вкладом власників тощо.

На рис. 1.4 відображено джерела надходження і напрямки витрачання грошових коштів від фінансової діяльності підприємства.

Формування поточної дебіторської заборгованості пов'язане з реалізацією товарів і послуг. Це завершальний і життєво важливий етап обороту коштів. Успішність даного етапу залежить від безлічі внутрішніх і зовнішніх чинників, зокрема, від розвитку і якості вироблюваної продукції, від процесу виробництва, від попиту, інтенсивності конкуренції, реклами тощо. Не менш важливі для успіху реалізації строки, що призначаються покупцям (замовникам) для оплати отриманого товару. Кожне підприємство знає, що для того, щоб залишатися конкурентоспроможним і комерційно успішним, воно

повинне, як правило, надати своїм покупцям певний комерційний кредит. Виняток становить ситуація, коли постачальник має міцні позиції на ринку і може нав'язувати свої платіжні умови. Навпаки, якщо підприємство має потужності, які не використовуються, і його продукція легко замінна на ринку, то для досягнення запланованого рівня продажів потрібна швидше лібералізація платіжних умов.

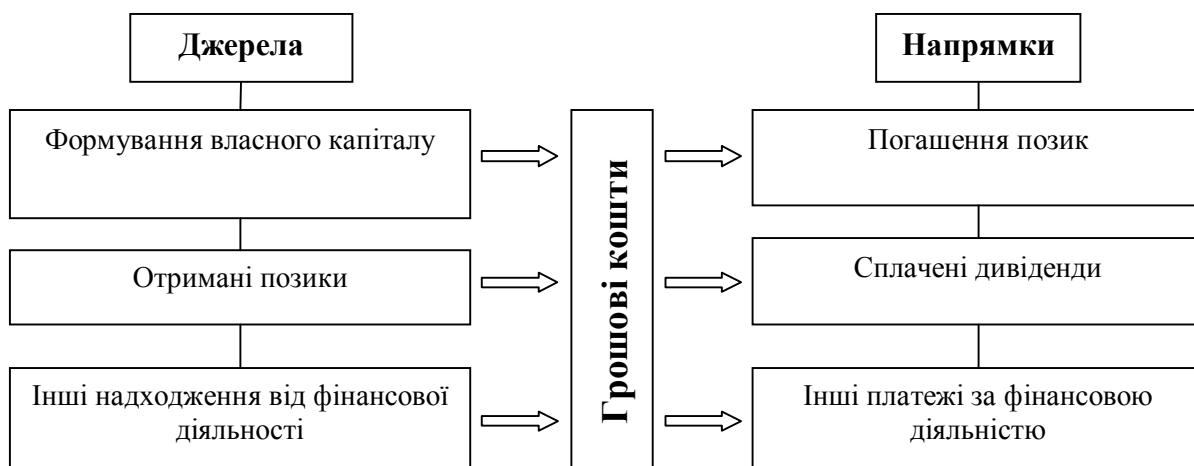

Рис. 1.4. Джерела надходження і напрямки витрачання грошових коштів від фінансової діяльності підприємства

Примітка. Побудовано автором на основі [73, с. 179].

Продаж у кредит обумовлює появу відмінностей між бухгалтерськими (обліковими) і реальними грошовими показниками реалізації продукції. До моменту оплати процес реалізації, з погляду руху грошей, ще продовжується, що призводить до виникнення дебіторської заборгованості. До настання терміну оплати дебіторська заборгованість повинна фінансуватися, при цьому постійно зберігається ризик, що оплата буде проведена покупцем (замовником) зі запізненням або її взагалі не буде.

Поза сумнівом, що в умовах сучасного ринку продаж у кредит необхідний і важливий. Нерідко продаж у кредит викликає значне зростання дебіторської заборгованості, що може призвести до зростання як витрат, так і ризиків. У своїй збутовій політиці підприємства повинні не тільки брати до уваги позитивні результати кредитування покупців (збільшення продажів і

прибутку), але і враховувати, що даний процес, зазвичай, супроводжується збільшенням витрат і ризиків. Оцінювання позитивних і негативних результатів кредитної політики повинне бути складовою частиною управління дебіторською заборгованістю. Перш за все оцінюється те, як відбивається діюча в сфері збуту кредитна політика на продажах, дебіторській заборгованості, витратах виробництва, ризиках втрат від безнадійних боргів [73, с. 86].

Управління джерелами формування і напрямками використання грошових активів підприємства сприяє зростанню ритмічності здійснення операційного процесу підприємства. Будь-який збій у здійсненні платежів має негативний вплив на формування виробничих запасів сировини та матеріалів, рівень продуктивності праці, реалізацію готової продукції. У той самий час ефективно організовані грошові потоки підприємства, збільшуючи ритмічність здійснення операційного процесу, забезпечують зростання обсягів виробництва та реалізації його продукції.

1.3. Політика управління грошовими активами підприємства

Політика управління грошовими активами – це частина загальної політики управління оборотними активами підприємства, що полягає в оптимізації розміру їх залишку з метою забезпечення постійної платоспроможності й ефективного використання в процесі зберігання.

Не дивлячись на безперечну важливість процесу управління грошовими активами підприємства, не існує єдиної думки з приводу його змісту та не розроблена єдина комплексна політика такого управління.

Зміст процесу управління грошовими активами підприємства з позицій різних науковців подається в табл. 1.2.

Слід відзначити, що жоден з наведених підходів не дає повного уявлення про зміст процесу управління грошовими активами підприємства. В одних розглядається лише управління залишком грошових коштів, в інших відсутній

етап аналізу руху грошових коштів. Деякі не включають до складу процесу управління прогнозування та планування грошових потоків.

Таблиця 1.2

Зміст процесу управління грошовими активами підприємства

Автор	Зміст процесу управління грошовими активами
1	2
Бланк І.О.	1. Аналіз грошових активів підприємства в попередньому періоді. 2. Оптимізація середнього залишку грошових активів підприємства. 3. Диференціація середнього залишку грошових активів у розрізі національної та іноземної валют. 4. Вибір ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів. 5. Забезпечення рентабельного використання тимчасово вільного залишку грошових активів. 6. Побудова ефективних систем контролю за грошовими активами підприємства [10].
Стоянова Е.С. Шохін Е.І.	1. Визначення мінімально необхідної потреби в грошових активах для здійснення поточної господарської діяльності (в національній та іноземній валютах). 2. Диференціація мінімально необхідної потреби в грошових активах за основними видами поточних господарських операцій. 3. Виявлення діапазону коливань залишку грошових активів за окремими етапами майбутнього періоду. 4. Коригування потоку платежів з метою зменшення максимальної і середньої потреби в залишках грошових активів (здійснюється шляхом його оперативного регулювання). 5. Забезпечення прискорення обороту грошових активів, пошук резервів такого прискорення на підприємстві. 6. Забезпечення рентабельного використання тимчасово вільного залишку грошових активів. 7. Мінімізація втрат використовуваних грошових активів від інфляції (окремо в національній та іноземній валютах) [78; 75].
Петросян Н.Е.	1. Розрахунок часу обороту грошових коштів (фінансовий цикл). 2. Аналіз грошового потоку. 3. Прогнозування грошового потоку. 4. Визначення оптимального рівня грошових коштів на розрахунковому рахунку і в касі [64].
Гаврилова А.Н.	1. Аналіз руху грошових коштів. 2. Планування руху грошових коштів. 3. Планування короткострокового фінансування. 4. Визначення оптимального рівня залишків грошових коштів на розрахунковому рахунку [18].

Продовж. табл. 1.2

1	2
Ковальов В.В.	1. Розрахунок часу обороту грошових коштів (фінансовий цикл). 2. Аналіз грошового потоку і складання звіту про рух грошових коштів. 3. Прогнозування грошового потоку. 4. Визначення оптимального рівня грошових коштів. 5. Складання бюджетів грошових коштів [41].
Брігхем Ю. Гапенські Л.	1. Оцінка потреби в готівці в процесі складання фінансового плану, зокрема бюджету грошових коштів. 2. Визначення цільового залишку грошових коштів. 3. Вибір методів управління грошовими коштами (забезпечення необхідного мінімуму засобів на рахунку): а) синхронізація грошових потоків; б) використання грошових коштів у дорозі; в) прискорення грошових надходжень; г) просторово-часова оптимізація банківських розрахунків; д) контроль виплат. 4. Оцінка ефективності системи управління грошовими коштами. 5. Здійснення вкладення грошових коштів у цінні папери та управління ними [16].
Брейлі Р. Майєрс С. Ванхорн Дж.С. Вахович Дж.М.	1. Забезпечення ефективного збору і виплати грошових коштів: а) управління платежами в дорозі; б) прискорення збору грошей; в) контроль за виплатами; г) електронні грошові перекази. 2. Визначення оптимального рівня грошових коштів. 3. Інвестування вільних коштів [15; 17].

Примітка. Складено автором.

Розробка політики управління грошовими активами підприємства повинна включати наступні етапи:

Етап 1. Розрахунок часу обороту грошових коштів.

Фінансовий цикл (інакше його називають циклом руху потоків грошових коштів) – умовна назва періоду між оплатою сировини і матеріалів постачальникам і поверненням коштів у вигляді виручки. Фактично це час, витрачений на те, щоб гроші пройшли по рахунках оборотного капіталу і знову стали грошима.

Тривалість циклу руху потоків грошових коштів дорівнює середній тривалості обороту запасів плюс середній термін затримки платежів за поставлені товари і послуги (дебіторська заборгованість) мінус середній термін затримки з оплати кредиторської заборгованості.

Сенс фінансового циклу в тому, що ефективність фінансової діяльності підприємства в частині розрахунків з контрагентами характеризується не тільки своєчасністю сплати дебіторської заборгованості, але і раціональною політикою щодо кредиторів. Кредиторською заборгованістю можна управляти, відкладаючи або наближаючи термін її погашення. Завдяки цьому регулюється величина грошових коштів на рахунку і розглядається доцільність підтримки додаткового джерела фінансування. Слід зазначити, що скорочення фінансового циклу в динаміці розглядається як позитивна тенденція.

Етап 2. Аналіз руху грошових коштів підприємства.

За допомогою даного етапу вдається з'ясувати, чи змогло підприємство організувати управління грошовими потоками так, щоб в будь-який момент в розпорядженні фірми була достатня кількість готівкових коштів. Тут рекомендується скласти звіт про джерела і напрями використання грошових коштів та звіт про рух грошових коштів.

Звіт про джерела та напрями використання грошових коштів – це метод, за допомогою якого вивчається чиста зміна обсягу коштів між двома моментами (початковою і кінцевою датами фінансового звіту).

Звіт про рух грошових коштів складається для того, щоб наочно побачити вплив поточної, інвестиційної та фінансової діяльності організації на стан її коштів за певний період, а також пояснити зміни грошових коштів за цей період.

Основними завданнями визначення руху грошових коштів є: аналіз причин такого стану; визначення причин і сфер виникнення припливу або відтоку грошових коштів; аналіз впливу вибору тих чи інших джерел фінансування основної та інвестиційної діяльності підприємства на його ефективність [41].

Етап 3. Планування грошових потоків підприємства.

Одним із завдань фінансового менеджера є визначення потреби в коштах у короткостроковому періоді. Для цього плануються майбутні готівкові надходження і виплати підприємства. Особливу важливість тут має

правильність відображення точного часу появи надходжень платежів і їх взаємозв'язок з планованою виробничою, інвестиційною та фінансовою діяльністю. Це необхідно для визначення рівня достатності грошових ресурсів підприємства, оцінки можливості підприємства виконувати свої зобов'язання в міру настання термінів їх погашення, визначення потреби в фінансуванні, оцінки здатності підприємства отримувати позитивні грошові потоки в майбутньому.

На основі планування майбутніх готівкових надходжень і виплат підприємства розробляється план грошових потоків (або бюджет грошових коштів). Він показує момент і обсяг очікуваних надходжень і виплат грошових коштів, що дозволяє фінансовому менеджеру краще визначити майбутні потреби підприємства в грошових коштах, спланувати ці потреби для фінансування та здійснювати контроль за готівковими коштами та ліквідністю підприємства. Такий план можна скласти практично на будь-який період. Короткострокові прогнози, як правило, робляться на місяць, тому що мають місце сезонні коливання потоків готівки. Коли грошові потоки передбачувані, але вкрай мінливі, може знадобитися розробка плану на більш короткі періоди (тиждень, день) з метою визначення максимальної потреби в грошових коштах.

Доцільно враховувати фактор невизначеності в подібних прогнозних оцінках і проводити аналіз чутливості. Він покаже, як на потреби підприємства в грошових коштах відобразиться зниження обсягів продажів або затримка з оплатою.

Основними цілями планування руху грошових коштів є:

- передбачення майбутнього попиту підприємства на грошові кошти;
- оцінка фінансових наслідків цього попиту;
- визначення можливих способів дії і вибір найкращого для задоволення попиту.

Результатами планування руху грошових коштів є, з одного боку, вкладення вільних (надлишкових) грошових коштів, а з іншого боку, –

отримання короткострокових позик для покриття дефіциту вільних грошових коштів.

Етап 4. Планування короткострокового фінансування.

Тут проводиться підготовка плану короткострокового фінансування, що дозволяє найбільш економічним способом задовольнити встановлену потребу в фінансуванні. Необхідно підібрати такий комплекс інструментів, який забезпечить найбільш низькі витрати фінансування, а також створить для підприємства певний запас гнучкості для подолання непередбачених обставин.

Пошук найбільш вдалого плану короткострокового фінансування пов'язаний з методом проб і помилок. Фінансовий менеджер повинен перевірити кілька варіантів припущень про потребу в грошових коштах, процентних ставках, лімітах фінансування з конкретних джерел і проаналізувати наслідки кожного з них.

Наступні етапи управління грошовими активами відносяться безпосередньо до управління залишками грошових коштів і короткостроковими фінансовими вкладеннями. Сутність операційного, страхового, інвестиційного та компенсаційного залишків було розглянуто в попередньому питанні.

Чітке розмежування всіх видів залишків у практичних умовах проблематично. Страховий залишок у період незатребуваності може використовуватися в інвестиційних цілях або розглядатися як компенсаційний. Так само буде і з інвестиційним залишком. Однак при формуванні розміру сукупного залишку грошових активів повинен бути врахований кожен з економічних мотивів [72].

Етап 5. Аналіз середнього залишку грошових активів підприємства в попередньому періоді.

На даному етапі управління необхідно оцінити суму і рівень середнього залишку грошових активів підприємства з позицій ефективності його використання та забезпечення платоспроможності підприємства [10].

Такий аналіз включає кілька стадій, в ході яких визначаються:

– ступінь участі грошових активів у сукупних оборотних активах;

- динаміка грошових активів у попередньому періоді;
- середній період обороту і кількість обертів грошових активів в аналізованому періоді. Це необхідно для співвіднесення середньої суми грошових активів з обсягом грошових платежів (негативним грошовим потоком підприємства);
- рівень абсолютної платоспроможності підприємства за окремими місяцями попереднього періоду (коефіцієнт абсолютної ліквідності);
- рівень відволікання вільного залишку грошових активів у короткострокові фінансові інвестиції;
- коефіцієнт рентабельності короткострокових фінансових інвестицій.

Результати проведеного аналізу використовуються в процесі подальшої розробки окремих параметрів управління грошовими активами підприємства.

Етап 6. Вибір ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів.

Таке регулювання проводиться для забезпечення постійної платоспроможності підприємства і зменшення розрахункової максимальної та середньої потреби в залишках грошових активів.

Основним методом є коригування потоку майбутніх платежів, що включає:

- вивчення діапазону коливань залишку грошових активів підприємства в розрізі окремих місяців або декад (проводиться на основі плану (бюджету) надходження і витрачання коштів в майбутньому кварталі). Визначається показник мінімального, максимального і середнього залишку грошових активів у плановому періоді. Дані значення також можна розрахувати на основі зарубіжних методик (модель Баумоля, модель Міллера-Орра, модель Стоуна, імітаційне моделювання за методом Монте-Карло тощо) [75].

Модель Баумоля використовується у випадку, коли у зв'язку з невизначеністю майбутніх платежів важко розробити детальний план надходження і виплат грошових коштів. Згідно з цією моделлю поповнення

грошових коштів за рахунок конвертації високоліквідних цінних паперів потрібно здійснювати у той момент, коли повністю використано запаси грошових коштів.

Управління залишком грошових коштів з використанням моделі Баумоля дає можливість знайти таку оптимальну величину разової конвертації, при якій мінімізуються сукупні витрати на здійснення конвертаційних операцій та можливі (альтернативні) витрати або недоотриманий дохід через вилучення інвестицій.

Модель Баумоля добре працює в умовах, коли підприємства повністю використовують свої запаси грошових коштів. Однак у реальній практиці це відбувається не так часто. Як правило, процес руху грошових коштів має стохастичний характер. В одні періоди підприємство може отримувати значні суми за оплаченими рахунками і відповідно має надлишок грошових коштів. В інші періоди, навпаки, потрібно розраховуватися з кредиторами і витратити значні суми грошових коштів.

Відповідь на питання, як управляти запасом грошових коштів, якщо не можна точно передбачити їх щоденне прибуття і вибуття, дає модель Міллера-Орра. На відміну від моделі Баумоля вона є більш складною і реалістичною.

Відповідно до моделі Міллера-Орра необхідно визначити:

- нижній поріг або мінімальний залишок грошових коштів;
- точку повернення або оптимальний залишок грошових коштів;
- верхній поріг або максимальний залишок грошових коштів.

Якщо в певний момент часу за рахунок значних поточних надходжень грошових коштів їх залишок досягає верхньої межі, підприємство має одразу ж конвертувати частину грошових коштів у фінансові інструменти (депозити, цінні папери) і зменшити свій залишок грошових коштів до оптимального рівня (точка повернення).

І навпаки, коли у зв'язку зі значним впливом грошових коштів їх залишок на розрахунковому рахунку досягає нижньої межі, підприємству потрібно здійснити зворотну конвертацію фінансових інструментів у грошові

кошти в такому обсязі, щоб повернутися до оптимального рівня залишку грошових коштів (точка повернення).

Основною особливістю моделі Стоуна є те, що дії фірми в поточний момент визначаються прогнозом на найближче майбутнє. Досягнення верхньої межі не викличе негайного переходу готівки в цінні папери, якщо в найближчі дні очікуються відносно високі витрати грошових коштів; тим самим мінімізується число конвертаційних операцій і, отже, знижуються витрати.

На відміну від моделі Міллера-Орра, модель Стоуна не вказує методів визначення цільового залишку грошових коштів і контрольних меж – вони визначаються за допомогою моделі Міллера-Орра. Істотною перевагою даної моделі є те, що її параметри – нефіксовані величини. Модель може враховувати сезонні коливання, так як менеджер, роблячи прогноз, оцінює особливості виробництва в окремі періоди часу [73].

Імітаційне моделювання за методом Монте-Карло дозволяє побудувати математичну модель з невизначеними значеннями параметрів, і, знаючи ймовірнісні розподіли параметрів грошових потоків фірми, а також зв'язок між змінами параметрів (кореляцію) отримати розподіл цільового залишку грошових коштів;

– регулювання декадних строків витрачання грошових коштів (в ув'язці з їх надходженнями), що дозволяє мінімізувати залишки грошових активів у межах кожного місяця і по кварталі в цілому;

– оптимізація значень залишків грошових активів з урахуванням передбачуваного розміру їх страхового залишку.

Іноземні дослідники також пропонують ряд методів для скорочення розміру необхідного мінімуму засобів на рахунку. До них відносяться:

- 1) синхронізація грошових потоків;
- 2) використання грошових коштів у дорозі;
- 3) прискорення грошових надходжень;
- 4) просторово-часова оптимізацію банківських розрахунків;
- 5) контроль виплат.

Етап 7. Забезпечення рентабельного використання тимчасово вільного залишку грошових активів.

Вивільнена в процесі реалізації попереднього етапу сума грошових активів реінвестується в короткострокові фінансові інструменти або в інші види активів. Це забезпечує мінімізацію рівня втрат альтернативного доходу в процесі зберігання грошових активів та їх протиінфляційний захист. До числа основних заходів на цьому етапі належать:

- узгодження з банком умов поточного зберігання залишку грошових активів з виплатою депозитного відсотка по середній сумі цього залишку;

- використання короткострокових грошових інструментів інвестування для тимчасового зберігання страхового та інвестиційного залишків грошових активів;

- використання високоприбуткових фондів інструментів для інвестування резерву і вільного залишку грошових активів, але за умови достатньої ліквідності цих інструментів на фінансовому ринку.

Отже, управління грошовими активами – це складний та трудомісткий процес, адже кожне підприємство повинне мати достатньо грошових активів, щоб здійснювати поточні платежі, закупівлі сировини і матеріалів, виплачувати заробітну плату, купувати довгострокові активи, своєчасно погашати зобов'язання. Нестача фінансових активів автоматично веде до втрати ліквідності, при цьому менеджмент фірми втрачає можливість приймати гнучкі і незалежні рішення, а її діяльність починає залежати від зовнішніх суб'єктів, наприклад кредиторів. Результатом такої ситуації може стати банкрутство, примусова реструктуризація, поглинання. У зв'язку з цим грошові активи фірми в усіх їх формах і видах є найбільш важливим об'єктом фінансового управління.

Висновки до розділу 1

Грошові активи як об'єкт фінансового менеджменту являють собою сукупність грошових коштів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій, поточної дебіторської заборгованості, що знаходяться в розпорядженні підприємства на певну дату і є активами у формі засобів платежу. Управління грошовими активами є важливою складовою загального управління оборотними активами підприємства, що полягає у визначенні оптимального залишку грошових активів з метою забезпечення постійної платоспроможності підприємства та здійснення ефективних короткострокових фінансових вкладень.

Формування грошових активів підприємства пов'язане з процесами формування активів підприємства в цілому та його грошових потоків та базується на принципах врахування перспектив розвитку підприємства, визначення потреби в активах та їх видах, виборі найпрогресивніших видів активів з позиції забезпечення зростання ринкової вартості підприємства. Формування грошових активів підприємства неможливе без виділення залишків його коштів. До залишків грошових активів відносяться: операційний залишок грошових активів, страховий залишок грошових активів, інвестиційний залишок грошових активів, компенсаційний залишок грошових активів. Використання грошових активів підприємства здійснюється залежно від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства.

Політика управління грошовими активами включає в себе сім етапів. Спочатку здійснюється розрахунок часу обороту коштів та аналіз їх руху, потім планування грошових потоків підприємства та короткострокових фінансових вкладень. Наступним етапом є аналіз середнього залишку грошових активів підприємства в попередньому періоді та вибір ефективних форм його регулювання. Останнім етапом забезпечується рентабельне використання тимчасово вільного залишку грошових активів.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка потреби в грошових активах підприємства

Господарсько-підприємницька діяльність не можлива без грошових активів. Ця потреба є одним з об'єктів фінансового планування і відображення в обліку та звітності. Розмір оборотних коштів, який утворює кожен складову грошових активів, має відповідати потребам і можливостям підприємства зі створення й реалізації продукції.

Аналіз та узагальнення досліджень з проблем управління грошовими активами дозволяє констатувати, що найбільш поширеними методами планування грошових запасів є метод техніко-економічних розрахунків та економіко-математичні методи, в межах яких пропонуються різні алгоритми та моделі (табл. 2.1).

Не дивлячись на численні дослідження проблем планування грошових активів, питання вибору найбільш адекватних методів, по суті, залишається відкритим з огляду на їх недоліки та обмеження.

Таблиця 2.1

Методичні підходи до планування грошових активів підприємства

Підходи	Характеристика
1	2
Економіко-математичні методи	
Модель Баумоля	Грошові потоки відомі, носять періодичний характер та здійснюються своєчасно, характеризуються постійним рівнем інтенсивності. Детермінована модель визначає оптимальну суму запасу грошових коштів через відомі параметри діяльності підприємства та зовнішнього середовища, за якої мінімізуються сукупні витрати.
Модель Беранека	Грунтується на законах ймовірного розподілу очікуваних грошових потоків та витрат, пов'язаних з недовикористанням цінних дисконтів та зниженням кредитного рейтингу. Витрачання грошових коштів розглядається як контрольований процес, а надходження – неконтрольований, що протікає безперервно.

Продовж. табл. 2.1

1	2
Модель Міллера-Орра	Підприємство утримує мінімальні запаси грошових коштів, грошові потоки є стаціонарним випадковим процесом і можуть бути описані за допомогою закону нормального розподілу, їх стандартне відхилення є постійною величиною в часі. Модель не враховує очікувані в найближчий час грошові потоки.
Модель Стоуна	Підприємство утримує мінімальні запаси грошових коштів, володіє інформацією про майбутні грошові потоки, хоча ця інформація має певну погрішність. Дозволяє враховувати майбутні очікування в динаміці грошових потоків та їх вплив на ліквідність підприємства, що дозволяє мінімізувати кількість операцій по конвертації цінних паперів у грошові кошти.
Метод техніко-економічних розрахунків	
Виходячи з рівня оборотності грошових активів	Плановий обсяг запасів грошових коштів визначається як добуток середнього періоду обороту грошових коштів та планового обсягу їх одноденного витрачання.
Відсоток від товарообороту	Плановий обсяг грошових активів визначається як середній відсоток від товарообороту, тобто його потреба прив'язується до основного джерела надходження грошей в торгівлі.
Виходячи з елементів попиту на грошові кошти	Планування грошових активів здійснюється в розрізі їх елементів: операційного, страхового, інвестиційного, компенсаційного. Операційний запас є добутком середнього періоду обороту грошових коштів та планового одноденного використання грошових коштів. Страховий запас визначається, виходячи з планового обсягу операційного запасу та коефіцієнта варіації надходження грошових коштів. Інвестиційний та компенсаційний запаси визначаються методами прямого розрахунку, виходячи з запланованої потреби у короткостроковому інвестуванні та угод з банками.

Примітка. Складено автором на основі [65].

Так, в основу математичних моделей покладаються досить жорсткі обмеження, які не завжди відповідають реальним умовам функціонування підприємств, що ускладнює їх застосування в практиці фінансового менеджменту, особливо в умовах вітчизняних реалій. Так, всі математичні

моделі передбачають розміщення тимчасово вільних грошових коштів в короткострокові фінансові інструменти інвестування, обґрунтування “точок” здійснення таких операцій. В умовах нерозвиненості фінансового ринку (що спостерігається в Україні) зазначені моделі втрачають актуальність і розглядаються, здебільшого, як теоретичний каркас, що висвітлює логіку планування запасів грошових коштів.

Прийоми, що пропонуються в межах методу техніко-економічних розрахунків, можуть бути прийнятними для малих підприємств торгівлі, які не мають високого кадрового забезпечення для впровадження більш складних і трудомістких інструментів. Їх диференціація здійснена залежно від підходу до визначення нормативу грошових коштів (період обороту, відсоток від товарообороту, нормативи за елементами запасу). Так, планування грошових активів на основі їх середнього періоду обороту та відсотку від товарообороту характеризується простотою застосування, але не забезпечує належної точності.

Методика планування грошових активів у розрізі їх функціональних елементів, що обумовлюються особливостями попиту на гроші, є недосконалою і потребує уточнення. Найбільш суттєвою проблемою цього підходу є визначення необхідного планового запасу грошових активів на основі підсумку його окремих елементів. Так, Т. Унковська справедливо зазначає, що окремі мотиви утримання готівки визначають сукупний попит підприємства на грошові кошти, а одна і та ж їх сума може виконувати різні функції і відповідати різноманітній мотивації переваги ліквідності. Таким чином, вона доходить справедливого висновку, що певна сума грошових коштів може задовольняти потребу підприємства у компенсаційному залишку та підвищенні кредитного рейтингу, тоді як деякий резерв відповідає транзакційному попиту та мотиву обережності. На основі цього висновку вона пропонує підхід до управління ліквідністю на основі кривих байдужості, що, на її думку, дозволяє “уникнути принципової складності кількісної оцінки корисності”, але, по суті, не просуває нас в питанні планування грошових активів у практичній площині [67, с. 122-127].

I. Бланк, який пропонує планувати залишки грошових коштів в розрізі їх функціональних елементів, підсумовуючи їх в загальний запас, наголошує на взаємозамінності страхового, інвестиційного та компенсаційного запасів і доцільності скорочення визначеного таким чином обсягу грошових активів при обмежених фінансових можливостях [9, с. 140], але не визначає практичного інструментарію такого коригування. Також складно погодитися з тезою про взаємозамінність страхового, інвестиційного та компенсаційного запасів грошових коштів, з огляду на те, що компенсаційний запас є недоторканим і не може використовуватися в процесі господарської діяльності для фінансування операцій. Навіть в перебігу оцінки платоспроможності його рекомендують виключати зі складу запасів грошових коштів з огляду на їх певну відокремленість від поточної господарської діяльності.

Таким чином, ми дійшли висновку, що планування грошових активів має здійснюватися в розрізі двох елементів: поточного та компенсаційного запасів. Так, поточний запас відповідає трансакційному, страховому, інвестиційному мотивам та мотиву забезпечення стандартів обслуговування покупців на підприємствах роздрібною торгівлі і диференціюється в розрізі запасів грошових коштів на поточних рахунках та у касі:

$$ЗГА_{пл} = ПЗ_{пл} + КЗ_{пл}, \quad (2.1)$$

$$ПЗ_{пл} = ПЗ_{р} + ПЗ_{к}, \quad (2.2)$$

де $ЗГА_{пл}$ – плановий запас грошових активів;

$ПЗ_{пл}$ – поточний плановий запас грошових активів;

$КЗ_{пл}$ – компенсаційний плановий запас грошових активів;

$ПЗ_{р}$ – поточний плановий запас грошових активів на рахунках підприємства, що відповідає трансакційному, страховому та інвестиційному мотивам;

$ПЗ_{к}$ – поточний плановий запас грошових активів у касі, що відповідає мотиву забезпечення стандартів обслуговування покупців на підприємствах роздрібною торгівлі.

В основу визначення поточного запасу грошових коштів на рахунках підприємства, на наш погляд, мають покладатися показники, які відображають взаємозв'язки між грошовими потоками і запасами. В даному контексті ми пропонуємо взяти за основу перспективний індекс ліквідності грошового потоку та відносний індекс ліквідності:

$$I_{вл} = \frac{ГА_n + ППП - ГА_к}{ВПП}, \quad (2.3)$$

$$I_l = \frac{ГА_n + ЧПП}{\sigma_{чп}}, \quad (2.4)$$

де $I_{вл}$ – перспективний індекс відносної ліквідності грошового потоку;

$ГА_n$ – грошові активи на початок планового періоду;

$ППП$ – плановий позитивний грошовий потік;

$ГА_к$ – грошові активи на кінець планового періоду;

$ВПП$ – плановий вихідний грошовий потік;

I_l – індекс відносної ліквідності;

$\sigma_{чп}$ – стандартне відхилення чистого грошового потоку.

Виходячи з того, що перспективний індекс ліквідності має прямувати до одиниці, одержуємо рівняння (2.5):

$$\frac{ГА_n + ППП - ГА_к}{ВПП} = 1. \quad (2.5)$$

Розв'язуючи його відносно $ГА_к$, одержуємо:

$$ГА_к = ГА_n + ППП - ВПП. \quad (2.6)$$

Виражаючи $(ГА_n + ППП)$ як $\sigma_{чп} \times I_l$, де $\sigma_{чп}$ характеризує флуктуації чистого грошового потоку у звітному році, а I_l – цільовий індекс відносної ліквідності, одержуємо вираз:

$$ЧПП = \sigma_{чп} \times I_l - ГА_n. \quad (2.7)$$

Виходячи з середнього коефіцієнта співвідношення позитивного грошового потоку та чистого грошового потоку (К), плановий запас грошових коштів можна виразити через наступне рівняння:

$$GA_k = GA_n + (\sigma_{\text{чгп}} \times I_{\text{л}} - GA_n) \times K - ВГП. \quad (2.8)$$

Таким чином, GA_k відобразить планову потребу в поточному запасі грошових активів на рахунках підприємства, який забезпечуватиме попит на гроші, що обумовлюється трансакційним, страховим та інвестиційним мотивами. Для визначення мінімально-необхідного та максимально-допустимого поточного запасу грошових коштів у зазначеному алгоритмі можна застосовувати мінімальне та максимальне значення $\sigma_{\text{чгп}}$ відповідно за останні 3-5 звітних років [65].

Для того, щоб визначити мінімальну потребу в грошових коштах досліджуваного підприємства, слід використати співвідношення операційних витрат до оборотності цих коштів. Отже, потреба в грошових активах підприємства визначається як співвідношення операційних витрат за рік до кількості оборотів цих коштів.

Розрахуємо необхідну суму грошових коштів за звітній рік на основі Звіту про фінансові результати ПП “Янос” (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Мінімально необхідна сума грошових коштів ПП “Янос” у 2015 р.

№ з/п	Найменування показника	Тис. грн.
1.	Операційні витрати	123513
2.	Чистий дохід від реалізації послуг	156010
3.	Середні залишки коштів і дебіторської заборгованості	4607
4.	Оборотність коштів, кількість оборотів (р. 2 : р. 3)	33,86
5.	Мінімально необхідна сума грошових коштів та їх еквівалентів (р. 1 : р. 4)	3647,76

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатку К.

Отже, за результатами аналізу можна стверджувати, що для досліджуваного підприємства розмір мінімально необхідної суми грошових активів станом на 2015 рік склав 3647,76 тис. грн.

Аналогічно можна здійснити аналіз за попередні роки для уяви, коли була найбільша потреба в грошових активах досліджуваного підприємства (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Мінімально необхідна сума грошових коштів ПП “Янос” у 2011-2014 рр.

№ з/п	Найменування показника	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
1.	Операційні витрати	24241	45984	47570	82608
2.	Чистий дохід від реалізації послуг	24612	47184	48756	105311
3.	Середні залишки коштів і дебіторської заборгованості	1261	1049	884	2198
4.	Оборотність коштів, кількість оборотів (р. 2 : р. 3)	19,52	44,98	55,15	47,91
5.	Мінімально необхідна сума грошових коштів та їх еквівалентів (р. 1 : р. 4)	1241,85	1022,32	862,56	1724,23

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатках Е-И.

Отже, мінімально необхідна сума грошових коштів та їх еквівалентів приватного підприємства “Янос” спадала протягом 2011-2013 рр. У 2011 році ця величина становила 1241,85 тис. грн., у 2012 році – 1022,32 тис. грн., а в 2013 році – 862,56 тис. грн. У 2014 році мінімально необхідна сума грошових коштів та еквівалентів зросла до 1724,23 тис. грн. Загалом можна зробити висновок, що при високій оборотності коштів мінімально необхідна сума зменшується, тоді як зменшення оборотності призводить до зростання цієї величини.

Слід наголосити, що за умов ринкової економіки, аналізуючи тільки оборотність грошових коштів, не можна дати однозначної відповіді щодо її прискорення або сповільнення. Для цього необхідно вивчати конкретну виробничу ситуацію. Так, інколи високий показник оборотності може свідчити про недостатність товарно-матеріальних запасів, що надалі гальмуватиме розвиток бізнесу, а низький показник оборотності інколи є виправданим, наприклад, коли очікується підвищення цін на сировину й напівфабрикати.

У процесі аналізу цього питання слід обов'язково порівняти темпи збільшення обсягу продажу з темпами збільшення виробничих запасів. Якщо темпи зростання обсягу продажу будуть вищими за темпи зростання виробничих запасів, це завжди свідчитиме про задовільний фінансовий стан підприємства. У ПП “Янос” протягом аналізованого періоду чистий дохід від реалізації послуг завжди вищий за операційні витрати.

Для більш чіткого бачення, як саме змінювалася мінімально необхідна сума грошових коштів та їх еквівалентів ПП “Янос” у 2011-2015 рр., побудуємо гістограму (рис. 2.1).

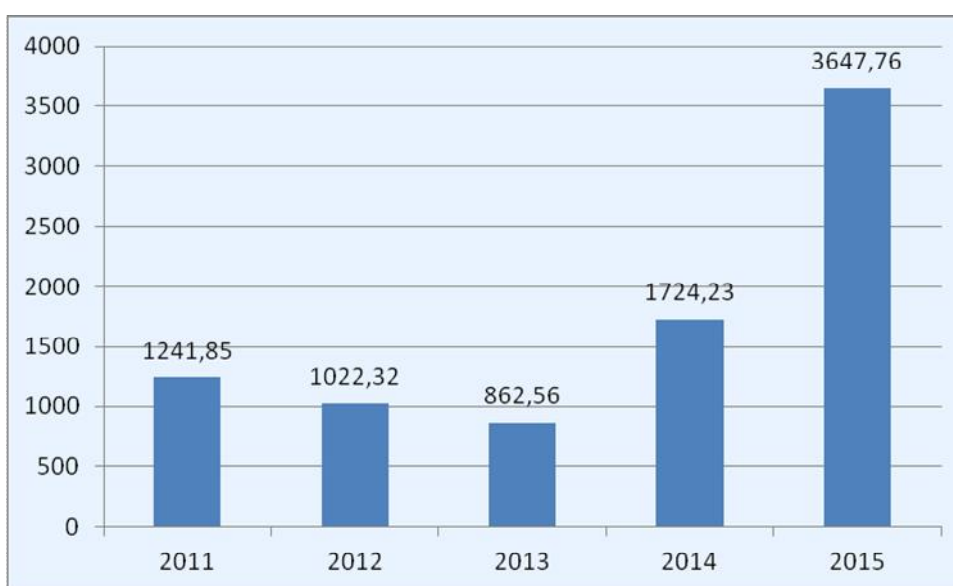

Рис. 2.1. Мінімально необхідна сума грошових коштів та їх еквівалентів ПП “Янос” у 2011-2015 рр.

Примітка. Побудовано автором на основі табл. 2.2-2.3.

Рис. 2.1. відображає результати аналізу попередніх розрахунків щодо необхідної суми грошових коштів та показує, що найнижча мінімальна необхідна сума була у 2013 році – 862,56 тис. грн., а найвищий показник був у 2015 році – 3647,76 тис. грн., що вказує на те, що зі збільшенням витрат та зменшенням оборотності коштів підприємству необхідна більша потреба в грошових коштах та їх еквівалентах.

Отже, потреба в грошових активах є основою для здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства. Проаналізувавши її для ПП “Янос”, можна визначити, що протягом 2011-2015 рр. підприємство збільшувало свої операційні витрати та чистий дохід від реалізації послуг. При цьому мінімально необхідна сума грошових активів коливалася залежно від оборотності грошових коштів та їх еквівалентів.

2.2. Аналіз обсягу та структури грошових активів підприємства

Безперервність процесу виробничої діяльності потребує аналізу грошових активів підприємства. Саме вони, як найважливіша ланка системи кругообігу ресурсів, формують базис для підвищення платоспроможності підприємства. На сучасному етапі, коли у більшості підприємств грошових активів не вистачає, здатність виживати напрямку залежить від уміння аналізувати їх обсяг і структуру для запобігання банкрутства підприємства.

Проведемо аналіз обсягу та структури грошових активів на основі приватного підприємства “Янос”, використовуючи баланс (звіт про фінансовий стан) за 2011-2015 рр.

Проводячи аналіз складу грошових активів, у першу чергу, необхідно дослідити їх фактичну наявність. Використовуючи вихідні дані з форми № 1 (балансу), можна визначити обсяг грошових активів, а також провести їх горизонтальний і вертикальний види аналізу, тобто вивчити їх склад і динаміку в порівнянні з попереднім періодом [79, с. 79].

Доцільність та необхідність проведення вертикального аналізу для характеристики структури грошових активів відносно інших оборотних активів пояснюється наступними причинами:

– перехід до відносних показників дозволяє здійснювати порівняння, які відрізняються величиною ресурсів та іншими об’ємними показниками;

– відносні показники згладжують негативний вплив інфляційних процесів, що викривляють абсолютні показники звітності та ускладнюють їх зіставлення в динаміці.

Вертикальний (структурний) аналіз використовується для дослідження структури засобів і джерел їх утворення шляхом визначення питомої ваги окремих статей у підсумкових даних та оцінювання цих змін. В табл. 2.4 відображено обсяг усіх оборотних активів приватного підприємства “Янос” у 2011-2015 рр.

Таблиця 2.4

Обсяг оборотних активів ПП “Янос” у 2011-2015 рр.

Назва статті	Роки					Абсолютне відхилення			
	2011	2012	2013	2014	2015	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014
Запаси	2666	3057	5343	5960	6170	391	2286	617	210
Поточні біологічні активи	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	363	884	703	1492	696	521	-181	789	-796
Дебіторська заборгованість за розрахунками:									
за виданими авансами	112	123	172	357	938	11	49	185	581
з бюджетом	474	38	5	264	1385	-436	-33	259	1121
у тому числі з податку на прибуток	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	11	4	1	4	1414	-7	-3	3	1410
Поточні фінансові інвестиції	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Грошові кошти та їх еквіваленти	301	-	1	81	174	-	1	80	93
Витрати майбутніх періодів	-	-	2	2	5	-	2	0	3
Інші оборотні активи	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом II	3927	4106	6227	8160	10782	179	2121	1933	2622

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатках А-Д.

З таблиці видно, що запаси підприємства збільшувалися протягом усього аналізованого періоду. Найбільше відхилення спостерігалось у 2012-2013 роках, зокрема на 2 млн. 286 тис. грн. Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги мала хвилеподібний характер. Грошові кошти та їх еквіваленти в 2012 році мали нульове значення, але протягом наступних років зросли до 174 тис. грн.

Розглянемо питому вагу кожної зі статей оборотних активів ПП “Янос” в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Структура оборотних активів ПП “Янос” у 2011-2015 рр.

Назва статті	Роки					Відхилення			
	2011	2012	2013	2014	2015	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014
Запаси	67,89	74,45	85,8	73,04	57,23	6,56	11,35	-12,76	-15,81
Поточні біологічні активи	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	9,24	21,53	11,29	18,28	6,46	12,29	-10,24	6,99	-11,82
Дебіторська заборгованість за розрахунками:									
за виданими авансами	2,85	3	2,76	4,38	8,7	0,15	-0,24	1,62	4,32
з бюджетом	12,07	0,93	0,08	3,24	12,85	-11,14	-0,85	3,16	9,61
у тому числі з податку на прибуток	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	0,28	0,1	0,02	0,05	13,11	-0,18	-0,08	0,03	13,06
Поточні фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Грошові кошти та їх еквіваленти	7,66	0	0,02	0,99	1,61	-7,66	0,02	0,97	0,62
Витрати майбутніх періодів	0	0	0,03	0,02	0,05	0	0,03	-0,01	0,03
Інші оборотні активи	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатках А-Д.

Дані табл. 2.5 свідчать про те, що найбільшу питому вагу в оборотних активах підприємства займають запаси, тоді як поточні біологічні активи та фінансові інвестиції мають нульове значення. Також низькі значення мають інша поточна дебіторська заборгованість та витрати майбутніх періодів. Серед грошових активів найбільшу питому вагу займає дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги.

На рис. 2.2 відображено динаміку питомої ваги грошових активів підприємства відносно інших оборотних активів.

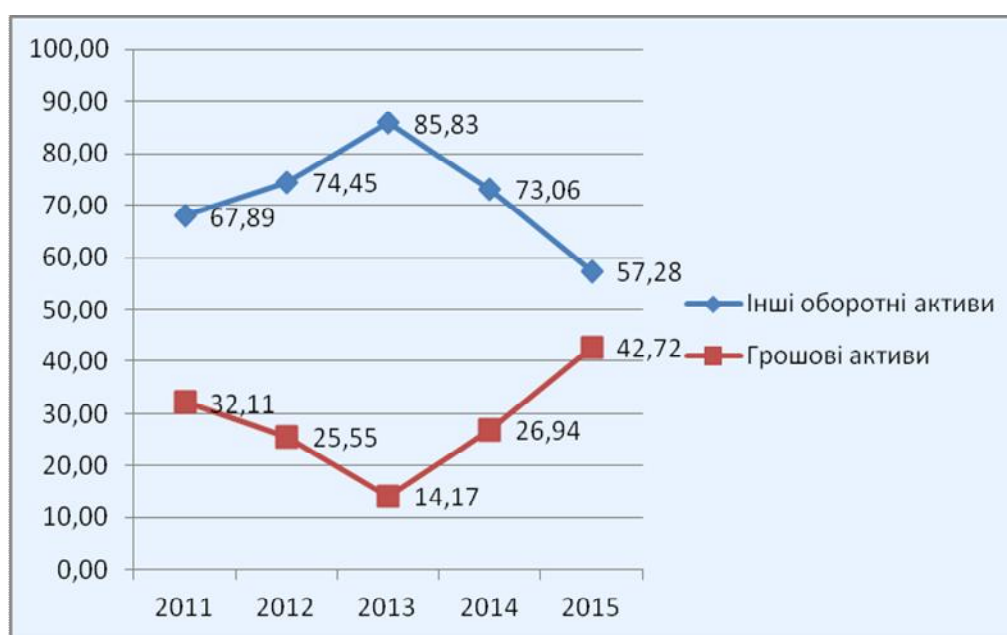

Рис. 2.2. Динаміка питомої ваги грошових активів відносно інших оборотних активів ПП “Янос” у 2011-2015 рр.

Примітка. Побудовано автором на основі табл. 2.5.

На рис. 2.2 видно, що протягом 2011-2013 рр. питома вага грошових активів підприємства зменшувалася, що вказує на зниження ліквідності оборотних активів та збільшення запасів, а це на виробничому підприємстві може свідчити про проблеми зі збутом продукції. Починаючи з 2013 року питома вага грошових активів збільшувалася, що вказує на збільшення готових засобів платежу.

Продемонструємо динаміку питомої ваги грошових активів підприємства на рис. 2.3. Це дасть змогу оцінити зміну кожної складової грошових активів протягом 2011-2015 рр.

З даних на рис. 2.3 можна зробити висновок, що найбільшу питому вагу в грошових активах підприємства замала дебіторська заборгованість. Її величина залежить від обсягу продажів, умов розрахунку з покупцями (передоплати, наступної оплати), періоду відстрочки платежу, платіжної дисципліни покупців, організації контролю за станом дебіторської роботи і претензійної роботи на підприємстві тощо. Різке збільшення дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або про збільшення обсягу продажів, або про неплатоспроможність і банкрутство частини покупців. Зменшення дебіторської заборгованості оцінюється позитивно, якщо це відбувається за рахунок скорочення періоду її погашення. Якщо ж дебіторська заборгованість зменшується у зв'язку зі скороченням відвантаження продукції, то це свідчить про зниження ділової активності підприємства [19].

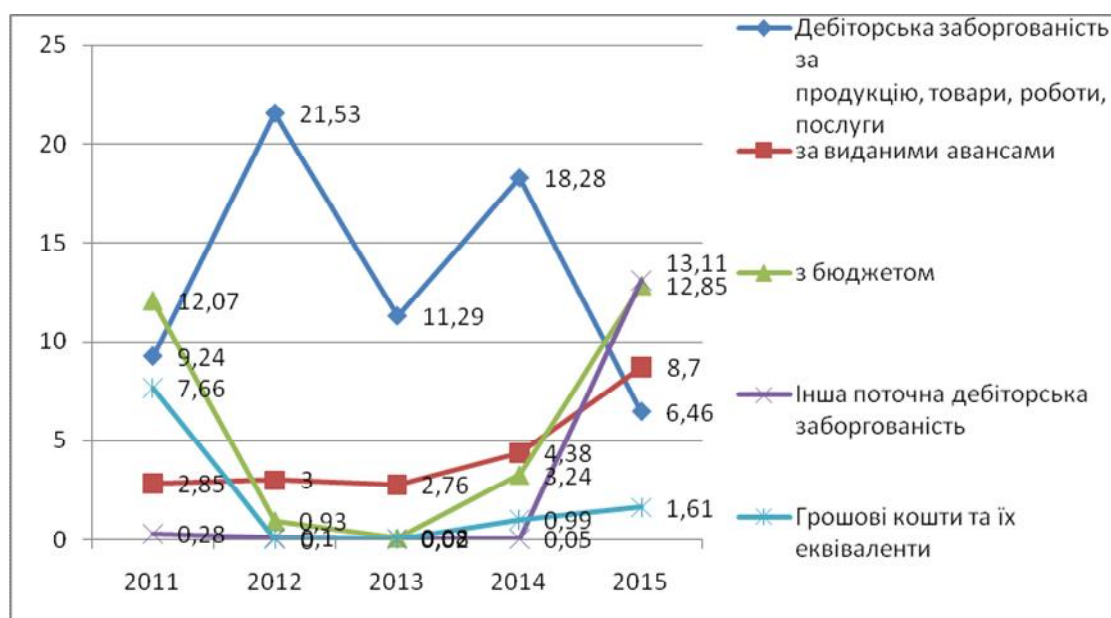

Рис. 2.3. Динаміка питомої ваги грошових активів в оборотних активах ПП “Янос” у 2011-2015 рр.

Примітка. Побудовано автором на основі табл. 2.5.

Для визначення абсолютного збільшення та темпів приросту грошових активів підприємства слід застосовувати горизонтальний аналіз цих показників. Обсяг грошових активів у розрізі окремих елементів ПП “Янос” у 2011-2015 рр. відображено в табл. 2.6.

Проаналізувавши дані табл. 2.6, можна підсумувати, що в 2011-2012 роках спостерігалось збільшення дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на 143,53% або на 521 тис. грн. У 2012-2013 роках показник знижується на 20,48% або 181 тис. грн. У 2013-2014 роках відбувалося стрімке збільшення дебіторської заборгованості на 112,23% або на 789 тис. грн. На 53,35% або на 796 тис. грн. вона зменшувалася в 2014-2015 роках. Відносно базового року відбувалося постійне збільшення дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги. В 2014-2015 роках воно склало 91,74% або 333 тис. грн.

Таблиця 2.6

**Обсяг дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги
ПП “Янос” у 2011-2015 рр.**

Роки	Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуг, тис. грн.	Відхилення відносно попереднього року		Відхилення відносно базового року	
		абсолютне, тис. грн.	темп приросту, %	абсолютне, тис. грн.	темп приросту, %
2011	363	-	-	-	-
2012	884	521	143,53	521	143,53
2013	703	-181	-20,48	340	93,66
2014	1492	789	112,23	1129	311,02
2015	696	-796	-53,35	333	91,74

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатках А-Д.

Динаміку обсягу грошових активів у розрізі окремих елементів ПП “Янос” у 2011-2015 рр. відображено на рис. 2.4.

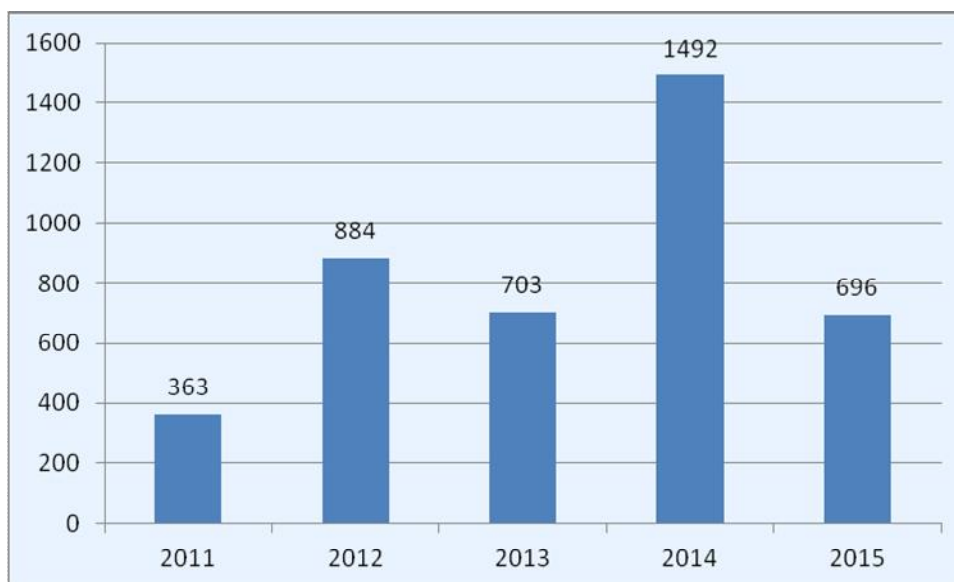

Рис. 2.4. Динаміка обсягу дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги ПП “Янос” у 2011-2015 рр.

Примітка. Побудовано автором на основі табл. 2.6.

З даних на рис. 2.4 можна зробити висновок, що протягом 2011-2015 рр. обсяг дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги ПП “Янос” мав хвилеподібний характер. Це вказує на різний рівень ділової активності підприємства протягом аналізованого періоду.

Обсяг грошових активів у розрізі окремих елементів ПП “Янос” у 2011-2015 рр. відображено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Обсяг дебіторської заборгованості за виданими авансами ПП “Янос” у 2011-2015 рр.

Роки	Дебіторська заборгованість за виданими авансами, тис. грн.	Відхилення відносно попереднього року		Відхилення відносно базового року	
		абсолютне, тис. грн.	темп приросту, %	абсолютне, тис. грн.	темп приросту, %
2011	112	-	-	-	-
2012	123	11	9,82	11	9,82
2013	172	49	39,84	60	53,57
2014	357	185	107,56	245	218,75
2015	938	581	162,75	826	737,50

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатках А-Д.

З даних у табл. 2.7 видно, що обсяг дебіторської заборгованості за виданими авансами збільшувався протягом усього аналізованого періоду. Найбільший приріст припадав на 2014-2015 роки і порівняно з 2013-2014 роками темп приросту складав 162,75%. Загалом протягом 2011-2015 рр. даний показник зріс на 737,5% або 826 тис. грн.

Динаміку обсягу грошових активів у розрізі окремих елементів ПП “Янос” у 2011-2015 рр. відображено на рис. 2.5.

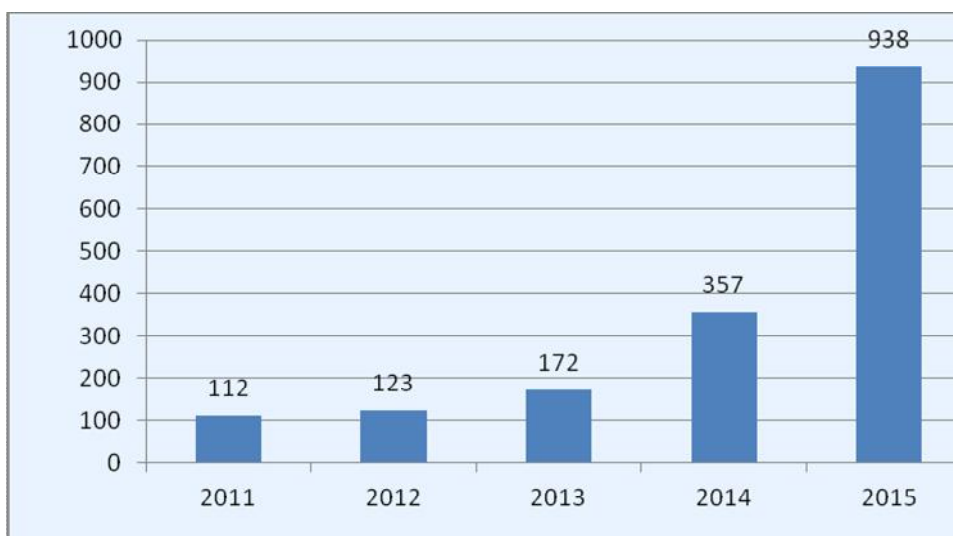

Рис. 2.5. Динаміка обсягу дебіторської заборгованості за виданими авансами ПП “Янос” у 2011-2015 рр.

Примітка. Побудовано автором на основі табл. 2.7.

Дана динаміка вказує на розвиток відносин підприємства зі своїми клієнтами. Збільшення суми дебіторської заборгованості також може бути обумовлено зниженням попиту на реалізовану продукцію і, як наслідок, підприємство змушене з метою стимулювання збуту надавати своїм клієнтам більш тривалий період відстрочки платежу.

Обсяг грошових активів у розрізі окремих елементів ПП “Янос” у 2011-2015 рр. відображено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Обсяг дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом**ПП “Янос” у 2011-2015 рр.**

Роки	Дебіторська заборгованість з бюджетом	Відхилення відносно попереднього року		Відхилення відносно базового року	
		абсолютне, тис. грн.	темп приросту, %	абсолютне, тис. грн.	темп приросту, %
2011	474	-	-	-	-
2012	38	-436	-91,98	-436	-91,98
2013	5	-33	-86,84	-469	-98,95
2014	264	259	5180,00	-210	-44,30
2015	1385	1121	424,62	911	192,19

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатках А-Д.

Отже, за результатами аналізу даних у табл. 2.8 можна стверджувати, що протягом 2011-2013 рр. розмір дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом ПП “Янос” зменшився на 98,95% або 469 тис. грн. Починаючи з 2014 р. обсяг заборгованості збільшився на 192,19% або 911 тис. грн. Найменше її значення було в 2013 році – 5 тис. грн., а найбільше в 2015 році – 1 млн. 385 тис. грн.

Динаміку обсягу грошових активів у розрізі окремих елементів ПП “Янос” у 2011-2015 рр. відображено на рис. 2.6.

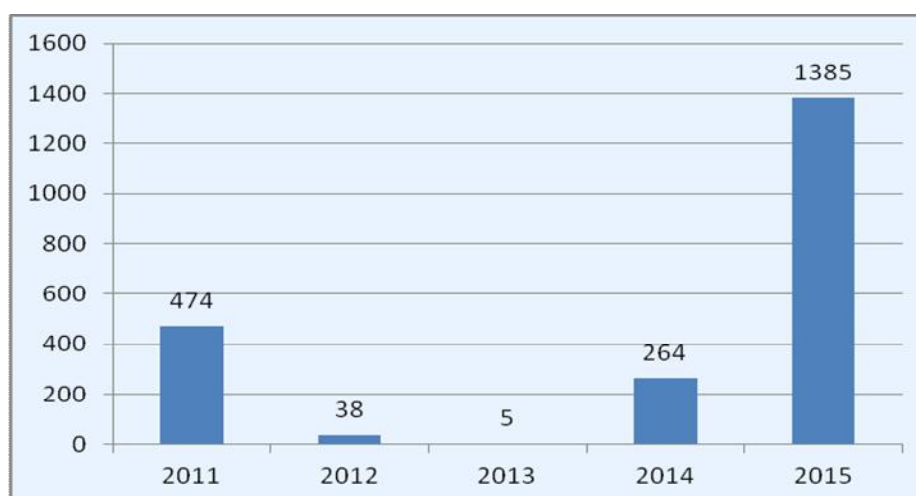

Рис. 2.6. Динаміка обсягу дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом ПП “Янос” у 2011-2015 рр.

Примітка. Побудовано автором на основі табл. 2.8.

Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом – дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету. Вона є найбільш ліквідною, оскільки там обліковується податковий кредит. На цю суму автоматично зменшуються і відповідні податкові зобов'язання підприємства, проте ця стаття не враховується в розрахунку грошових надходжень підприємства.

Обсяг грошових активів у розрізі окремих елементів ПП “Янос” у 2011-2015 рр. відображено в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Обсяг грошових коштів та їх еквівалентів ПП “Янос” у 2011-2015 рр.

Роки	Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	Відхилення відносно попереднього року		Відхилення відносно базового року	
		абсолютне, тис. грн.	темп приросту, %	абсолютне, тис. грн.	темп приросту, %
2011	301	-	-	-	-
2012	-	-	-	-	-
2013	1	-	-	-300	-99,67
2014	81	80	8000,00	-220	-73,09
2015	174	93	114,81	-127	-42,19

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатках А-Д.

З даних у табл. 2.9 видно, що протягом аналізованого періоду обсяг грошових коштів та їх еквівалентів досягав свого максимуму в 2011 році – 301 тис. грн., а у 2012 році їх обсяг на кінець року дорівнював нулю. Протягом 2014 та 2015 років показник зріс на 80 та 93 тис. грн. відповідно, проте так і не набув найвищого значення.

Динаміку обсягу грошових активів у розрізі окремих елементів ПП “Янос” у 2011-2015 рр. відображено на рис. 2.7.

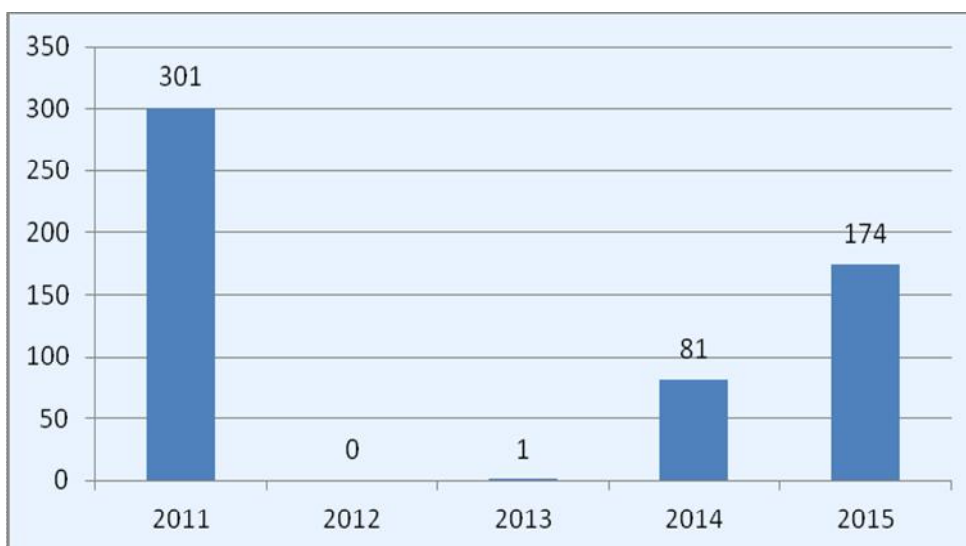

Рис. 2.7. Динаміка обсягу грошових коштів та їх еквівалентів ПП “Янос” у 2011-2015 рр.

Примітка. Побудовано автором на основі табл. 2.9.

З даних на рис. 2.6 можна зробити висновок, що максимальне значення грошових активів та їх еквівалентів ПП “Янос” було у 2011 році – 301 тис. грн. У 2012 р. показник зменшився до нуля і протягом 2013-2015 рр. збільшився до 174 тис. грн.

Результати проведеного аналізу свідчать про недостатнє забезпечення ПП “Янос” у 2011-2015 рр. грошовими коштами та їх еквівалентами.

У процесі своєї діяльності ПП “Янос” не здійснює поточних фінансових інвестицій. Основою прийняття рішень про здійснення поточних фінансових інвестицій є інформація, подана в оперативному фінансовому плані (бюджеті ліквідності). Якщо з плану випливає, що в деяких періодах у підприємства тимчасово очікується надлишок грошових коштів, то доцільно прийняти рішення стосовно їх використання. Управління поточними фінансовими вкладеннями слід узгоджувати з політикою оптимізації залишків грошових коштів на рахунках та формування резервів ліквідності. Рішення щодо обсягів та кількості операцій у межах поточних інвестицій варто приймати, враховуючи такі чинники:

- прогнозовані доходи від поточних інвестицій;

- витрати у зв'язку зі здійсненням інвестицій та дезінвестицій;
- величину втрачених доходів у разі зберігання надлишку коштів на рахунку в банку (за відсутності інвестицій).

Отже, проаналізувавши обсяг та структуру грошових активів ПП “Янос” можна зробити висновок, що протягом 2011-2015 рр. найбільшу частку в грошових активах підприємства займала дебіторська заборгованість.

Збільшення дебіторської заборгованості може оцінюватися негативно, а зниження – позитивно. Збільшення дебіторської заборгованості може бути наслідком неплатоспроможності клієнтів. Актуальність аналізу дебіторської заборгованості зростає в період інфляції, коли мобілізація власних оборотних активів стає не вигідною. Отже, аналізуючи стан дебіторської заборгованості, необхідно вивчити причини виникнення кожного її виду, виходячи з конкретної виробничої ситуації на підприємстві.

Аналіз обсягу та структури грошових коштів та їх еквівалентів ПП “Янос” показав недостатню кількість високоліквідних активів підприємства, необхідних для розрахунку за своїми невідкладними фінансовими зобов'язаннями.

2.3. Показники ефективності використання грошових активів підприємства

Грошові кошти та їх еквіваленти, як найважливіша ланка системи кругообігу ресурсів, формують базис для підвищення платоспроможності підприємства. На сучасному етапі, коли у більшості підприємств грошових активів не вистачає, здатність підприємства виживати напряму залежить від вміння ефективно використовувати грошові активи. Тому аналіз ефективності їх використання є одним із основних заходів запобігання банкрутства підприємства.

Для оцінки ефективності використання грошових коштів застосовується порівняння грошових потоків підприємства з отриманим фінансовим результатом (визначення показників рентабельності).

1. Рентабельність залишку грошових коштів:

$$PЗ = \Phi_p / Z_c * 100\%, \quad (2.9)$$

де PЗ – рентабельність залишку грошових коштів;

ΦР – фінансовий результат діяльності підприємства;

Zc – середній залишок грошових коштів.

Цей показник характеризує суму прибутку або збитку, яка припадає на 1 грн. грошових коштів, що є у розпорядженні підприємства, в середньому протягом періоду, що досліджується.

2. Рентабельність витрачених грошових коштів:

$$PВ = \Phi_p / ГПн * 100\%, \quad (2.10)$$

де PВ – рентабельність витрачених грошових коштів;

ГПн – негативний грошовий потік.

Цей показник характеризує суму прибутку або збитку, який припадає на 1 грн. грошових коштів, витрачених підприємством, що досліджується.

3. Рентабельність грошових коштів отриманих:

$$Pн = \Phi_p / ГПп * 100\%, \quad (2.11)$$

де Pн – рентабельність грошових коштів, що надійшли;

ГПп – позитивний грошовий потік.

Даний показник показує суму прибутку або збитку, яка припадає на 1 грн. грошових коштів, які отримало підприємство за період, що досліджується.

4. Рентабельність чистого грошового потоку:

$$PЧГП = \Phi_p / ГПч * 100\%, \quad (2.12)$$

де PЧГП – рентабельність чистого грошового потоку;

ГПч – чистий грошовий потік.

Він характеризує суму прибутку (збитку) на 1 грн. чистого грошового потоку.

5. Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку:

$$КД = \frac{ГПЧ}{(К + \Delta З + Д)} * 100\%, \quad (2.13)$$

де Кд – коефіцієнт достатності чистого грошового потоку;

ГПЧ – чистий грошовий потік;

К – виплати по позиках;

$\Delta З$ – приріст залишків матеріальних оборотних активів;

Д – виплати по дивідендах власникам підприємства.

Цей коефіцієнт характеризує достатність чистого грошового потоку, який створює підприємство з урахуванням потреб фінансування.

6. Коефіцієнт ліквідності грошового потоку:

$$КЛ = \frac{ГПЧ - \Delta ГЗ}{ГПН} * 100\%, \quad (2.14)$$

де Кл – коефіцієнт ліквідності грошового потоку;

$\Delta ГЗ$ – приріст залишків грошових коштів за період, що аналізується.

Використовується для оцінки синхронності формування різних видів грошових коштів за окремими часовими інтервалами (квартал, місяць) протягом періоду, що аналізується (рік).

7. Коефіцієнт ефективності грошових потоків:

$$КЕ = \frac{ГПЧ}{ГПН} * 100\%, \quad (2.15)$$

де Ке – коефіцієнт ефективності грошових потоків.

Цей показник є узагальнюючим для оцінки використання грошових коштів [42].

Залежно від мети аналізу в чисельнику може бути будь-який показник фінансового результату діяльності підприємства: чистий прибуток (збиток) звітного періоду, валовий прибуток, фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування тощо. Тому рентабельність залишку грошових коштів, а також їх надходження і використання, може бути відображена декількома показниками: чиста рентабельність, валова рентабельність тощо. Показники рентабельності грошових потоків можна розраховувати для кожного виду діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової) шляхом відношення відповідного фінансового результату до аналогічного позитивного грошового потоку [56].

Проведемо розрахунок ефективності використання грошових активів ПП “Янос” у 2011-2015 рр. за допомогою показників рентабельності (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Показники ефективності використання грошових активів ПП “Янос”
у 2011-2015 рр.**

Показники	2011	2012	2013	2014	2015
Рентабельність залишку грошових коштів, %	18400	31456	4875600	250740	122360
Рентабельність витрачених грошових коштів, %	78,209	74,980	70,256	78,350	78,236
Рентабельність грошових коштів отриманих, %	77,589	75,340	70,254	78,303	78,230
Рентабельність чистого грошового потоку, %	9781,063	-15675,748	2437800,00	131638,75	1040066,66
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку, %	100,800	99,522	100,003	100,060	100,008
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку, %	0,800	-0,957	0,004	0,119	0,054
Коефіцієнт ефективності грошових потоків, %	0,800	-0,478	0,003	0,060	0,008

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатках Л-Р.

Необхідно враховувати, що збільшення показників рентабельності залишку грошових коштів за рахунок його зменшення не є однозначно позитивним результатом. Підвищення рентабельності грошових коштів таким шляхом може негативно відобразитися на абсолютній ліквідності підприємства. У зв'язку з цим, при оцінці ефективності використання грошових коштів на підставі показників рентабельності залишку грошових коштів необхідно одночасно враховувати структуру активів підприємства. Ефективним можна визнати використання грошових коштів, якщо частка активів підприємства в грошовій формі відповідає поточним потребам у них.

Оцінюючи рентабельність отриманих і витрачених грошових коштів, необхідно брати до уваги особливість формування відповідних показників, суттєву для формулювання обґрунтованих висновків. Ця особливість полягає у тому, що не всі надходження і витрачання грошових коштів за період, що досліджується, пов'язані з фінансовим результатом цього періоду. Фінансовий результат відображається в бухгалтерському обліку за принципом нарахування, а надходження та використання грошових коштів – за касовим принципом, тобто реального надходження (використання). Коли між нарахуванням і реальним надходженням (використанням) існує часовий розрив, то фінансовий результат від здійснення заходу (господарської операції), з відповідним фінансовим результатом, може бути відображено у звітності за інший період часу.

Тому зниження рентабельності витрачених грошових коштів не слід розглядати як негативний результат поточної діяльності підприємства, якщо така тенденція викликана збільшенням виплат, які забезпечать йому прибуток у майбутньому. Не є негативним також зниження рентабельності грошових коштів, що надійшли, якщо відбулося збільшення надходження грошових коштів від господарських операцій, фінансовий результат за якими було виявлено в попередні звітні періоди.

Перераховані вище коефіцієнти доцільно аналізувати в динаміці, тобто розглядати їх зміну в часі щонайменше за 5 роки, враховуючи їх відхилення. Розглянемо абсолютне відхилення показників ефективності використання грошових активів ПП “Янос” у 2012-2014 рр. у табл. 2.11.

Аналізуючи ефективність використання грошових коштів ПП “Янос” у 2011-2015 рр. за допомогою показників рентабельності, можна зробити наступні висновки. Рентабельність залишку грошових коштів зростала протягом 2011-2013 рр., що свідчить про те, що на фоні зростання фінансових результатів підприємства відчувається недостача в залишках грошових коштів, що впливає на платоспроможність підприємства. У 2014-2015 рр. даний показник має негативне відхилення, що вказує на зростання здатності

підприємства погашати свої зобов'язання за рахунок залишків грошових коштів.

Таблиця 2.11

**Відхилення показників ефективності використання грошових активів
ПП “Янос” у 2011-2015 рр.**

Показники	Абсолютне відхилення			
	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014
Рентабельність залишку грошових коштів, %	70,95	15399,75	-94,86	-51,20
Рентабельність витрачених грошових коштів, %	-4,13	-6,30	11,52	-0,15
Рентабельність грошових коштів отриманих, %	-2,90	-6,75	11,46	-0,09
Рентабельність чистого грошового потоку, %	-260,27	-15651,41	-94,60	690,09
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку, %	-1,27	0,48	0,06	-0,05
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку, %	-219,64	-100,45	2653,66	-54,50
Коефіцієнт ефективності грошових потоків, %	-159,82	-100,60	1965,25	-87,36

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатках Л-Р.

Рентабельність витрачених грошових коштів протягом 2011-2012 рр. спадала на 4,13%, а у 2012-2013 рр. на 6,30%, що вказує на зростання витрат підприємства порівняно з фінансовими результатами, у 2014-2015 рр. цей показник має позитивну тенденцію до збільшення.

Рентабельність отриманих грошових коштів має схожу тенденцію. Найбільше значення показник набув у 2014 році – 78,30%, а найнижче в 2013 році – 70,25%.

Рентабельність чистого грошового потоку протягом 2012-2013 рр. спадала на 15651,41%, а найбільший приріст був у 2014-2015 рр. – 690,09%.

Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку вказує на бажані результати грошової достатності приватного підприємства, за даними аналізу

цей показник був на відносно однаковому рівні всі роки. Лише в 2012 р. він був менше 100%, що вказувало на недостатність чистого грошового потоку з урахуванням потреб фінансування.

Коефіцієнт ліквідності грошового потоку ПП “Янос” знаходився на доволі низькому рівні. У 2012 р. він набув від’ємного значення - 0,957%. Це вказує на недостатню ліквідність грошового потоку підприємства.

При визначенні рівня ефективності грошового потоку підприємства необхідно враховувати особливості формування його чистого грошового потоку. Так, підприємство за рахунок надходження грошових засобів від продажу активів (майна) або залучення банківських кредитів може мати позитивне сальдо загального грошового потоку при від’ємних значеннях грошового потоку по основній операційній діяльності. Саме це спостерігається на ПП “Янос” у 2011 та 2014 роках. У такому випадку позитивне значення чистого грошового потоку приховує реальну збитковість основної операційної діяльності.

Продемонструємо динаміку коефіцієнта ефективності грошових потоків на рис. 2.8.

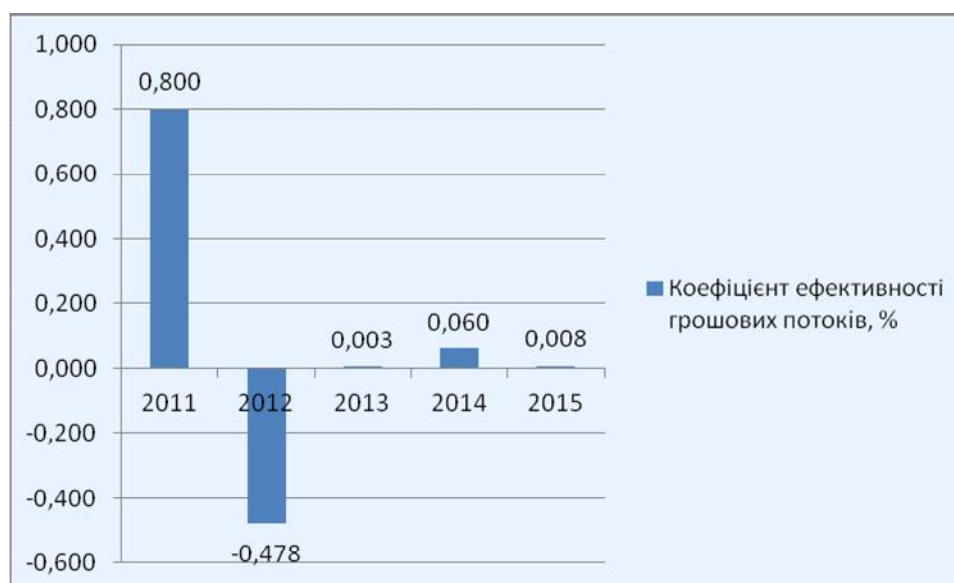

Рис. 2.8. Динаміка коефіцієнта ефективності грошових потоків ПП “Янос” у 2011-2015 рр., %

Примітка. Побудовано автором на основі табл. 2.10.

На рис 2.8 помітна чітка тенденція до зменшення коефіцієнта ефективності грошових потоків. У 2011 році він досягнув найвищого значення 0,800%, а у 2012 році набув від'ємного значення -0,478%. Протягом 2013-2015 рр. мав незначне зростання.

Практика менеджменту даного підприємства застосовує коефіцієнти для визначення ефективності використання його загальних та оборотних активів, в складі яких саме знаходяться досліджувані нами грошові активи. Зокрема, в групу коефіцієнтів ефективності включають коефіцієнти ефективності використання активів загалом і оборотних активів зокрема.

Коефіцієнт ефективності використання загальних активів підприємства показує, скільки чистого доходу (виручки) від наданих послуг має підприємство в середньому на кожну гривню загальних вкладень в його діяльність. Він розраховується як відношення чистого прибутку до загальної вартості активів за формулою:

$$K_{e.a.} = \frac{ЧД}{A}, \quad (2.16)$$

де $K_{e.a.}$ – коефіцієнт ефективності використання активів;

$ЧД$ – чистий дохід (виручка) від реалізації товарів, робіт та послуг;

A – величина активів підприємства.

Коефіцієнт ефективності використання оборотних активів розраховується як відношення чистого доходу або виручки від наданих послуг підприємством до вартості оборотних активів за формулою:

$$K_{o.a.} = \frac{ЧД}{ОА}, \quad (2.17)$$

де $K_{o.a.}$ – коефіцієнт ефективності використання оборотних активів;

$ЧД$ – чистий дохід (виручка) від реалізації товарів робіт та послуг;

$ОА$ – оборотні активи підприємства.

Розрахуємо дані коефіцієнти на основі балансу ПП “Янос” за 2011-2015 рр.

Таблиця 2.12

**Коефіцієнти ефективності використання активів ПП “Янос”
у 2011-2015 рр.**

№ з/п	Найменування показника	2011	2012	Відхилення	2013	Відхилення	2014	Відхилення	2015	Відхилення
1.	Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів, робіт та послуг	29441	47184	17743	48756	1572	105311	56555	156010	50699
2.	Активи підприємства	4080	4692	612	6378	1686	8871	2493	11357	2486
3.	Оборотні активи	3927	4106	179	6227	2121	8160	1933	10782	2622
4.	Коефіцієнт ефективності використання активів (р. 1 : р. 2)	7,22	10,06	2,84	7,64	-2,41	11,87	4,23	13,74	1,87
5.	Коефіцієнт ефективності використання оборотних активів (р. 1 : р. 3)	7,50	11,49	3,99	7,83	-3,66	12,91	5,08	14,47	1,56

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатках А-К.

Аналізуючи коефіцієнт ефективності використання активів ПП “Янос” за 2011-2015 рр. можна побачити, що даний коефіцієнт зростав протягом аналізованого періоду. Лише у 2013 році зменшився на 2,41. Максимального значення він досяг у 2015 р. – 13,74. Така тенденція вказує на те, що підприємство успішно використовує свої активи.

Коефіцієнт використання оборотних активів є загальним вимірником ефективності використання поточних активів, оскільки показує, скільки грошових одиниць (тис. грн.) наданих послуг здійснено на грошову одиницю оборотних (поточних) активів. Значення розрахованого коефіцієнта є позитивним і свідчить про достатній рівень ефективності використання оборотних активів підприємства, зокрема й грошових активів.

Для повного аналізу використання грошових активів підприємства слід розглянути показники ефективності використання дебіторської заборгованості як складової частини грошових активів підприємства.

Для визначення ефективності інвестування грошових коштів у дебіторську заборгованість використовують такі показники:

1. Коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість розраховується за формулою:

$$K_{\text{воа}} = \frac{ДЗ}{ОА}, \quad (2.18)$$

де $K_{\text{воа}}$ – коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість;

$ДЗ$ – дебіторська заборгованість підприємства у звітному періоді;

$ОА$ – загальна сума оборотних активів підприємства.

2. Показник середнього періоду інкасації дебіторської заборгованості визначається за формулою:

$$ПІ_{\text{дз}} = \frac{ДЗ_{\text{с}}}{В_{\text{од}}}, \quad (2.19)$$

де $ПІ_{\text{дз}}$ – середній період інкасації дебіторської заборгованості;

$ДЗ_{\text{с}}$ – середній залишок дебіторської заборгованості;

$В_{\text{од}}$ – одноденна виручка від реалізації продукції.

Цей показник може зменшуватися, що свідчить про позитивні результати діяльності підприємства, і навпаки, при його збільшенні – робота підприємства вважається негативною.

3. Загальний ефект від інвестування грошових коштів у дебіторську заборгованість можна визначити за формулою:

$$E_{\text{дз}} = ДП_{\text{дз}} - ПВ_{\text{дз}} - ФВ_{\text{дз}}, \quad (2.20)$$

де $E_{\text{дз}}$ – ефект від інвестування грошових коштів у дебіторську заборгованість;

$ДП_{оз}$ – додатковий прибуток підприємства, отриманий при збільшенні обсягу реалізації продукції за рахунок надання кредиту;

$ПВ_{оз}$ – поточні (дійсні і можливі) витрати підприємства, пов'язані з кредитуванням покупців;

$ФВ_{оз}$ – прямі фінансові втрати внаслідок неповернення боргу.

Основною метою аналізу будь-якого аспекту фінансово-господарської діяльності підприємства є виявлення негативних для його фінансового стану тенденцій, пошук резервів підвищення ефективності діяльності, обґрунтування прийняття управлінських рішень, моніторинг різних аспектів діяльності підприємства, доцільність нововведень. Результати фінансового аналізу є тим підґрунтям, на основі якого формують фінансову політику підприємства, розробляють сукупність заходів, добирають фінансові механізми реалізації поставленої перед фінансовим менеджментом мети.

Отже, ефективність використання грошових активів підприємства показує його реальні та потенційні фінансові можливості, відображає наявність та розміщення фінансових активів підприємства. Якщо господарська діяльність забезпечує прибуток, то утворюються додаткові джерела коштів, які в кінцевому результаті сприяють зміцненню фінансового стану підприємства. Нестача або неправильне формування і використання активів може виявитися головною причиною несвоєчасності оплати заборгованості постачальників за одержані сировину і матеріали, неповного та неритмічного забезпечення підприємницької діяльності необхідними ресурсами, а отже, й погіршення результатів виконання підприємством своїх зобов'язань перед власниками, державою та найманими працівниками. Рациональне використання активів підприємства створює широкі можливості для подальшого поліпшення кількісних і якісних показників господарювання.

Висновки до розділу 2

Визначення потреби в грошових активах підприємства є елементом планування необхідних обсягів цих активів, що забезпечують відповідний рівень платоспроможності підприємства в процесі його фінансово-господарської діяльності. З огляду на це, важливим напрямком планування необхідного обсягу грошових активів є обґрунтування цільових запасів цих активів у обсягах, що забезпечують здатність підприємства вчасно розраховуватися за зобов'язаннями – з одного боку, та не призводять до відволікання фінансових ресурсів з обороту, тобто формування надлишків грошових коштів підприємства – з іншого. Аналіз потреби ПП “Янос” виявив недостатню кількість грошових активів для забезпечення платоспроможності підприємства.

Результати аналізу обсягу та структури грошових активів підприємства вказують на наявність або нестачу грошових активів для здійснення господарської діяльності. Використовуючи фінансову звітність ПП “Янос”, ми провели вертикальний та горизонтальний аналіз, вивчили склад та динаміку грошових активів. Аналіз показав, що найбільшу питому вагу займає дебіторська заборгованість та наявна недостатня кількість високоліквідних активів підприємства, необхідних для розрахунку за своїми невідкладними фінансовими зобов'язаннями. В структурі грошових активів ПП “Янос” відсутні поточні фінансові інвестиції.

Показники ефективності використання грошових активів підприємства вказують на доцільність здійснення господарської діяльності підприємства. Аналіз показників ефективності діяльності ПП “Янос” показав, що протягом 2011-2015 рр. підприємство не використовувало весь наявний потенціал.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

3. 1. Оптимізація формування грошових активів на підприємстві

Однією з головних проблем в управлінні підприємством є дефіцит грошових активів, що обмежує можливості його поточної та інвестиційної діяльності. Причиною цього дефіциту є, зазвичай, низька ефективність залучення і використання грошових коштів, обмеженість фінансових інструментів, технологій та механізмів, що застосовуються при цьому. Отже, одним з напрямків подолання дефіциту грошових активів є оптимізація формування грошових активів на підприємстві, яка б забезпечувала досягнення тактичних і стратегічних цілей його діяльності.

Оптимізація складу грошових активів підприємства потребує врахування особливостей здійснення операційної діяльності, середньої тривалості операційного циклу на підприємстві, а також оцінки позитивних і негативних характеристик функціонування цих видів активів. До позитивних слід віднести такі: висока ступінь структурної трансформації; пристосованість до зміни кон'юнктури товарного та фінансового ринків; висока ліквідність; основні управлінські рішення, пов'язані з їх обігом, реалізуються протягом короткого періоду часу. До негативних – частина активів, що знаходиться в грошовій формі та в формі дебіторської заборгованості, значною мірою схильна до втрати вартості в процесі інфляції; значна частина активів схильна до ризику втрат у зв'язку з недобросовісністю партнерів щодо господарських операцій, а іноді й персоналу; тимчасово вільні (зайво сформовані) грошові активи практично не генерують прибуток (крім вільних грошових активів, які можуть бути використані в короткострокових фінансових вкладеннях).

Процес формування грошових активів на підприємстві є складовою частиною управління грошовими потоками підприємства та передбачає постійний моніторинг наявності, руху і потреби в грошових активах для

фінансування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Даний процес сприяє своєчасності розрахунків, зменшенню потреби у позичкових коштах, скороченню циклу обороту грошових коштів.

Розробка бюджету грошових коштів у розрізі операційної діяльності підприємства включає:

- прогнозування грошових надходжень від реалізації продукції (робіт, послуг) та інших надходжень грошових коштів від операційної діяльності (розрахунок вхідних грошових потоків);

- прогнозування вихідних грошових потоків, пов'язаних з виготовленням і реалізацією продукції (робіт, послуг), платежами до бюджету, іншими операційними витратами (розрахунок вихідних грошових потоків);

- визначення чистого грошового потоку від операційної діяльності (резерв ліквідності та фінансової стійкості) [39, с. 46].

Знаходження оптимального співвідношення між вхідними та вихідними грошовими потоками, між напрямками й умовами залучення та використання грошових коштів дає змогу досягти найвищих результатів діяльності підприємства (мінімізації витрат, максимізації прибутку).

На результати господарської діяльності підприємства негативно впливають як дефіцитний, так і надлишковий грошові потоки. Причини дефіциту грошових коштів підприємства є внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать:

- неефективна система менеджменту;
- відсутність обліку та контролю за видатками;
- низький рівень планування;
- нестабільна платоспроможність;
- наявність простроченої дебіторської заборгованості;
- збитки у вигляді курсових різниць;
- неефективне управління асортиментом продукції.

До зовнішніх причин належать такі:

- висока конкуренція;

- інфляція;
- зростання цін на енергоносії;
- втрати від експорту;
- податковий тиск.

Дефіцитний грошовий потік негативно впливає на фінансово-господарську діяльність підприємства, що проявляється в: зниженні ліквідності активів; збільшенні тривалості виробничого циклу; зниженні рентабельності активів суб'єкта господарювання [61, с. 101].

Наслідками надлишкового грошового потоку є: втрата потенційного доходу від невикористання частини грошових коштів у сфері короткострокового інвестування; зниження рентабельності активів підприємства.

За результатами аналізу грошових потоків фінансовий менеджер повинен отримати відповіді на основні запитання: звідки надходять грошові кошти, яке значення кожного джерела та на які цілі вони використовуються. Висновки потрібно робити як у цілому по підприємству, так і по кожному виду його діяльності (операційній, фінансовій та інвестиційній). На цій підставі робляться висновки про джерела та про забезпечення кожного виду діяльності необхідними грошовими коштами. В результаті приймаються рішення щодо перевищення надходження грошових коштів над платежами, джерел оплати поточних зобов'язань та інвестиційної діяльності, достатності отриманого прибутку тощо.

Збалансованість дефіцитного грошового потоку в короткостроковому періоді досягається шляхом використання “Системи прискорення – уповільнення платіжного обороту”. Суть цієї системи полягає в розробленні на підприємстві організаційних заходів щодо прискорення залучення коштів і уповільнення виплат.

Прискорення залучення коштів у короткостроковому періоді може бути досягнуте за рахунок наступних заходів:

- збільшення розміру цінових знижок за готівку з реалізованої покупцям продукції;
- забезпечення часткової чи повної передоплати за вироблену продукцію, що користується високим попитом на ринку;
- скорочення термінів надання товарного (комерційного) кредиту покупцям;
- прискорення інкасації простроченої дебіторської заборгованості;
- використання сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості – обліку векселів, факторингу, форфейтингу;
- прискорення інкасації платіжних документів покупців продукції (часу перебування їх у дорозі, в процесі реєстрації, у процесі зарахування грошей на поточний рахунок тощо).

Уповільнення відтоку коштів у короткостроковому періоді може бути досягнуте шляхом:

- скорочення витрат;
- збільшення за узгодженням з постачальниками термінів надання підприємству товарного (комерційного) кредиту;
- заміни придбання довгострокових активів на їх оренду (лізинг);
- реструктуризації портфеля отриманих фінансових кредитів шляхом переведення короткострокових видів у довгострокові [77, с. 74].

Збільшення суми чистого грошового потоку підприємства забезпечує зростання темпів його економічного розвитку на принципах самофінансування, знижує залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансових ресурсів, забезпечує приріст його ринкової вартості та може бути забезпечене за рахунок наступних заходів:

- зниження суми постійних і змінних витрат;
- ефективної податкової та цінової політики;
- продажу невикористаних основних засобів і нематеріальних активів;
- посилення роботи з метою повного і своєчасного справляння штрафних санкцій.

Методи оптимізації надлишкового грошового потоку підприємства пов'язані зі забезпеченням зростання його інвестиційної активності. Формування оптимального розміру поточних фінансових інвестицій є частиною управління вільними грошовими активами підприємства. Вкладаючи вільні кошти у боргові або пайові цінні папери, підприємство отримує дохід від володіння та забезпечує ефективне використання вільних фінансових ресурсів. Купуючи високоліквідні цінні папери, воно забезпечує належний рівень ліквідності, ефективно використовує тимчасово вільні кошти і компенсує витрати з фінансування оборотного капіталу. Оформляючи заборгованість дебітора вексельною угодою, підприємство знижує рівень ризику при проведенні господарської операції.

Для того, щоб підприємство могло здійснювати фінансові вкладення, необхідні вільні фінансові ресурси, які немає потреби використовувати у виробничо-господарській діяльності, а також необхідна наявність розвиненого фінансового ринку, на якому можна придбати надійні та високоліквідні фінансові активи [82, с. 254].

В управлінні фінансовими інвестиціями суб'єкт господарювання повинен дотримуватися наступних принципів оптимізації формування інвестиційного портфеля:

- формування і управління портфелем спрямовано на зниження ризику втрат;
- інвестування буде ефективним тільки за умови одержання на фінансовому ринку більш високого доходу, ніж на товарному ринку та з банківських депозитів;
- розміщення у цінні папери тільки частини вільних від операційної діяльності засобів за умови збереження резерву коштів на банківському рахунку на випадок непередбачуваних витрат;
- інвестування у високоліквідні державні цінні папери повинне враховувати динаміку економічної ситуації в країні для прогнозування кризи на ринку цінних паперів;

– підприємство повинне чітко сформулювати принцип формування портфеля цінних паперів (або висока прибутковість при значному ризику, або середня прибутковість при низькому ризику).

Підприємство оптимізує свій портфель на основі вибору з альтернативних портфельів, що розрізняються прибутковістю і величиною ризику. З двох портфельів з однаковою прибутковістю вибирається менш ризиковий. Зниження ризику інвестиційного портфеля досягається його збалансованістю за ризиком і доходом методом диверсифікації активів – включення у портфель паперів різних емітентів з різним рівнем прибутковості та ризику [71, с. 198].

Система оптимізації дебіторської заборгованості являє собою частину загального управління грошовими активами, що спрямована на розширення обсягу реалізації продукції та полягає в оптимізації розміру цієї заборгованості та забезпеченні своєчасної її оплати.

Процес оптимізації формування дебіторської заборгованості повинен бути спрямований на вирішення наступних основних завдань:

– мінімізація фінансових ризиків, пов'язаних з можливістю збитків від списання безнадійних боргів, і мінімізація фінансових ризиків, пов'язаних з дефіцитом грошових коштів;

– мінімізація втрат від інфляційного знецінення суми заборгованості;

– мінімізація недоотриманого доходу в зв'язку з неможливістю активного комерційного використання коштів, інвестованих у дебіторську заборгованість;

– зміни в управлінні за допомогою маркетингу в умовах неплатежів;

– раціональне використання різних механізмів повернення боргів.

Надмірна величина дебіторської заборгованості в активах підприємства часто призводить до втрати підприємствами-кредиторами платоспроможності та ліквідності через гостру нестачу ліквідних коштів, які “завантажені” у складі дебіторської заборгованості. Таким чином, доцільно впроваджувати такі економічні заходи як рефінансування дебіторської заборгованості, що дозволить прискорити процес її погашення [49].

До основних форм рефінансування дебіторської заборгованості належать: факторинг, облік векселів, виданих покупцю продукції, форфейтинг, спонтанне фінансування.

Незалежно від виду рефінансування його використання ґрунтується на таких принципах:

– загальні витрати на рефінансування не мають перевищувати очікуваний прибуток від використання вивільнених коштів у господарському обороті;

– витрати на рефінансування не мають перевищувати вартості короткострокових кредитів для підтримки платоспроможності підприємства до інкасації дебіторської заборгованості;

– витрати на рефінансування не мають перевищувати інфляційні втрати у разі затримки платежів [61, с. 215].

Факторинг – це фінансова операція, яка полягає у переуступленні банку або факторинговій компанії права на отримання грошових коштів за платіжними документами за поставлену продукцію. За здійснення такої операції банк (фактор-компанія) отримує з підприємства-продавця визначену комісійну плату в процентах до суми платежу. Ставки комісійної плати диференціюються з урахуванням рівня платоспроможності покупця продукції та передбачених термінів її сплати [39, с. 111].

До переваг застосування факторингу належать: гарантована відсутність іммобілізації оборотних коштів у дебіторську заборгованість; відсутність застави; прискорення оборотності коштів; розширення клієнтської бази та встановлення стабільних відносин з покупцями, які матимуть можливість закупляти товар з відстроченням оплати [49].

До недоліків факторингової операції слід віднести лише додаткові витрати продавця, пов'язані з продажем продукції, а також втрати прямих зв'язків з покупцем у процесі здійснення ним платежів та вища вартість цієї послуги зі звичайним кредитом [12, с. 159].

Облік векселів, виданих покупцю продукції, – це фінансова операція з їх продажу банку за визначеною дисконтною ціною, встановленою залежно від номіналу, строку погашення і облікової вексельної ставки [39, с. 111].

Переваги такої форми рефінансування для підприємства-постачальника полягають у:

- гарантії, що кредити, які надає підприємство своїм контрагентам, можуть бути рефінансовані в банку за вигідною відсотковою ставкою;
- підвищенні рівня ліквідності активів.

Ефективність операції з обліку векселів підприємство-постачальник може оцінити шляхом порівняння додаткових доходів, які сподівається отримати від використання коштів протягом періоду, що залишається до кінця погашення векселя, з розміром дисконтної ціни [20, с. 83].

Форфейтинг являє собою фінансову операцію по експортному товарному кредиту шляхом передачі переказного векселя (індосамента) на користь банку зі сплатою комісійної винагороди. Тобто, за своєю суттю форфейтинг полягає у трансформації комерційного кредиту в банківський кредит. Банк бере на себе зобов'язання щодо фінансування експортної операції шляхом сплати за обліковим векселем, який гарантується наданням авалю банку держави-імпортера. В результаті форфейтування заборгованість покупця за товарним кредитом трансформується в заборгованість фінансову (на користь банку). По суті форфейтинг об'єднує елементи факторингу й обліку векселів.

Форфейтинг використовується при здійсненні довгострокових експортних поставок і дозволяє експортеру негайно отримати грошові кошти шляхом обліку векселів, хоча форфейтинг також має свої недоліки, а саме високу вартість. Тому потрібно розглядати можливість долучення витрат з операції форфейтингу у вартість контракту, який укладається з іноземним імпортером продукції [12, с. 159].

При спонтанному фінансуванні визначається знижка покупцям за скорочення строку розрахунку, яка стимулює покупців здійснити розрахунок у строк [74, с. 134].

Зменшення дебіторської заборгованості (та, відповідно, зменшення коштів, що використовуються як оборотний капітал) можливе за рахунок пришвидшення реалізації продукції. Тому основним важелем зменшення дебіторської заборгованості є відповідні якість і ціна продукції, які дозволяють вести мову про високий рівень відповідальності підприємства за свої зобов'язання перед споживачем. Іншими словами, висока якість продукції підприємства робить її більш ліквідною [24, с. 131].

ПП “Янос” для оптимізації формування своїх грошових коштів у короткостроковому періоді необхідно здійснювати такі заходи:

- для прискорення залучення грошових активів слід знизити термін кредиту покупцям, це дозволить швидше використовувати кошти, отримані від продажу продукції, що вплине на платоспроможність підприємства;

- для того, щоб зменшити частку дебіторської заборгованості за товари та збільшити частку грошових коштів та їх еквівалентів, слід застосовувати політику повної передоплати за реалізовану продукцію, яка користується підвищеним попитом у споживачів;

- для поліпшення ситуації з грошовими коштами підприємства від операційної діяльності слід звертатися до факторингових фірм, які візьмуть на себе управління дебіторською заборгованістю та запобіжать утворенню “розриву готівки”;

- реструктуризувати кредити підприємства;

- менеджерам підприємства слід визначити метод та здійснити рефінансування дебіторської заборгованості;

- залучення зовнішніх джерел короткострокового фінансування.

Для залучення грошових активів у довгостроковому періоді ПП “Янос” слід застосовувати такі заходи, як:

- створення іміджу інвестиційно привабливого підприємства для збільшення власного капіталу;

- розвиток співробітництва з стратегічними партнерами для уникнення в майбутньому втрат, пов'язаних з ринками збуту, доставками сировини тощо;

– використання основних засобів, що не задіяні у виробництві, дозволить як залучити додаткові кошти, так і зменшити витрати на їх обслуговування.

Кожне підприємство повинно мати достатньо грошових активів, щоб здійснювати поточні платежі, закупівлі сировини та матеріалів, виплачувати заробітну плату, купувати довгострокові активи, своєчасно погашати зобов'язання тощо. Нестача фінансових активів призводить до втрати ліквідності, при цьому менеджер підприємства втрачає можливість приймати гнучкі та незалежні рішення, а діяльність підприємства починає залежати від зовнішніх суб'єктів, наприклад, кредиторів. Наслідком такої ситуації може стати банкрутство, примусова реструктуризація, поглинання. У зв'язку з цим оптимальне формування грошових активів підприємства в усіх їхніх формах і видах є важливим об'єктом фінансового управління.

3.2. Підвищення ефективності використання грошових активів підприємства

Торговельні організації повинні доцільно і ефективно використовувати обігові кошти. Це передбачає, по-перше, збереження власних оборотних коштів, неприпустимість зменшення їх суми, наявної в розпорядженні підприємства. Необхідною умовою збереження власних оборотних коштів є рентабельна робота підприємства. По-друге, оборотні кошти (власні і позикові) повинні використовуватися на певні цілі і в розмірі, передбаченому фінансовим планом. По-третє, оборотні кошти слід використовувати ефективно, тобто плани повинні виконуватися при мінімальній сумі оборотних коштів.

Під ефективним використанням оборотних коштів розуміється таке їх функціонування, при якому забезпечується сталий стан фінансів, суворо дотримується фінансово-кошторисна дисципліна, досягаються найвищі результати при найменших затратах.

Рівень ефективності використання загальної величини оборотних коштів і грошових активів як окремого їх виду характеризується системою вартісних і натуральних, кількісних і якісних показників, які були розглянуті в підрозділі 2.3.

Структура оборотних активів визнається раціональною в разі:

1. Переважання частки запасів, тому що вкладення саме в цю частину оборотних коштів приносять організації економічну вигоду, але за умови, що їх темп зростання не випереджає темпу зростання реалізації товарів.

2. Якщо частка дебіторської заборгованості незначна і знижується в динаміці. Виняток можуть становити лише великі оптові торгові фірми і організації, в яких відвантаження товарів здійснюється на умовах відстрочки платежу (під реалізацію), але і в цьому випадку частка дебіторської заборгованості не повинна перевищувати питомої ваги запасів.

3. Приріст коштів і прирівняних до них короткострокових фінансових вкладень не повинен перевищувати 20-30% від приросту всіх оборотних активів. Зворотна ситуація (перевищення цієї межі) буде означати нераціональне використання вільних грошових коштів. Виняток може становити ситуація, коли організація здійснює свідоме накопичення вільної готівки на власні цілі, якщо передбачається якесь придбання активів або настає термін розрахунку з кредиторами [56, с. 21].

Використання фінансових активів здійснюється підприємством за багатьма напрямками, головними з яких є:

– платежі органам фінансово-банківської системи, обумовлені виконанням фінансових зобов'язань. Зокрема, податкові платежі в бюджет, сплата відсотків банкам за користування кредитами, погашення раніше взятих позик, страхові платежі тощо;

– інвестування власних коштів у капітальні витрати (реінвестування), пов'язане з розширенням виробництва і технічним його оновленням, переходом на нові прогресивні технології, використання “ноу-хау” тощо;

- інвестування фінансових ресурсів у цінні папери, придбані на ринку: акції та облігації інших фірм, зазвичай, тісно пов'язаних кооперативними поставками з даним підприємством, у державні позики тощо;
- розподіл фінансових ресурсів на створення грошових фондів заохочувального і соціального характеру;
- використання фінансових ресурсів на благодійні цілі, спонсорство тощо [81].

Умовно використання активів підприємства можна поділити на використання для поточної діяльності та використання для примноження доходів.

Використання підприємством коштів для здійснення поточної діяльності ми розглянули в підрозділі 1.2.

Будь-яке підприємство інвестує всі свої доходи в саморозвиток, і у деяких підприємств виникає надлишок вільних грошових ресурсів, тобто настає момент, коли у компанії з'являються вільні грошові кошти, яких немає потреби вкладати в свою власну основну діяльність. І не одне підприємство не стане просто накопичувати такі кошти, розуміючи, що з часом вони втратять свою вартість, а інфляція їх знецінить. Тому головним завданням раціонального використання тимчасово вільних фінансових ресурсів є не тільки їх збереження, а й примноження. Одне з правил ринку говорить: грошові кошти повинні “працювати”. А зберегти і примножити їх означає інвестувати.

Ефективне використання вільних ресурсів має базуватися на таких принципах:

- принцип платності – вкладення має приносити дохід;
- принцип терміновості – індивідуально підібрані терміни вкладення;
- принцип диверсифікації – спрямування вільних ресурсів у різні сфери;
- принцип обмеження ризиків шляхом створення апарату управління ними;

- принцип контролю – постійний моніторинг змін у ринковому середовищі та відстеження прибутковості інвестиційних проектів;
- принцип коригувань – зміни напрямку вкладень шляхом переоцінки прибутковості проектів;
- принцип функціонального розподілу – поділ операцій з розміщення грошових коштів, функцій з обліку цих операцій і функцій оцінки ризику їх проведення [66, с. 108].

Пошук шляхів підвищення ефективності використання грошових активів передбачає, насамперед, впровадження сучасних технологій та інших досягнень науково-технічного прогресу, що забезпечують економію грошових ресурсів, здешевлення виробництва і зростання якості продукції. Важливу роль у цьому відіграє удосконалення відносин з іншими господарюючими суб'єктами, контрагентами даного підприємства. Мова йде про удосконалення умов матеріально-технічного обслуговування. Крім того, покращення свого становища на ринку передбачає стабільність у відносинах з покупцями, вибір форм розрахунків, що гарантують платежі і забезпечують прискорення завершення реалізації продукції і надходження коштів на рахунки підприємства. Це не тільки сприяє поліпшенню фінансового стану конкретного підприємства, а й забезпечує закріплення господарських зв'язків, поліпшення фінансової і платіжної дисципліни.

На сьогодні найпоширенішими напрямками використання та примноження грошових коштів підприємства є:

1. Банківські депозити.

Це найпростіший і, одночасно, найменш ефективний спосіб. Підприємство розміщує гроші в банку під стабільний відсоток.

Але в Україні цей відсоток приблизно дорівнює офіційному рівню інфляції, а то і нижче. Отже, про примноження своїх грошей в даному випадку не йде і мови, тільки їх часткове збереження на деякий час.

Більшість компаній вважають, що розміщення грошових коштів на валютних рахунках якщо і не примножить, то збереже їх від інфляції і від

валютних ризиків. Проте, відсотки по валютних депозитах нижче, ніж по гривневих. Крім того, складно спрогнозувати з найбільшою ймовірністю, як саме буде вести себе та чи інша валюта в найближчому майбутньому.

У зарубіжних же банках справи йдуть трохи по-іншому, вони є більш стабільними і пропонують безліч варіантів розміщення коштів, включаючи різноманітні інвестиційні проекти з різними рівнями прибутковості. Однак, цей спосіб так само не зовсім ефективний для компаній, що потребують суттєвого приросту грошових коштів, а більше підходить фізичним особам.

Основною перевагою банківського депозиту є мінімізація ризиків; до недоліків можна віднести дуже низький прибуток. Це більше схоже на сейф, де гроші будуть знаходитися довгий час, але їх кількість не зменшиться.

За статистикою, безліч компаній прагнуть зберігати надлишок грошових коштів саме на банківському депозиті, тому що не хочуть ризикувати в умовах нестабільної ринкової економіки. І це ще одна причина, яка заважає грамотно вкласти вільні кошти з максимальною прибутковістю. Ніхто не знає, як складуться справи найближчим часом, адже ринкова економіка досить нестабільна.

2. Акції.

Одним з найбільш популярних видів вкладення грошей сьогодні є інвестування в акції. Слід зазначити, що популярність цього виду інвестицій обумовлена низкою особливих переваг, що і вигідно відрізняє вкладення грошей в акції серед інших варіантів. Безумовно, для того, щоб вкладені гроші в цінні папери “працювали” максимально вигідно і успішно, необхідно знати важливі моменти процесу інвестування.

На сьогоднішній день процес торгівлі акціями досить простий, так як більша частина даних зберігається безпосередньо в електронному вигляді. У разі, якщо немає спеціальних знань у сфері торгівлі цінними паперами, куплені акції слід довірити професійному трейдеру, який за певний відсоток від вигідної угоди реалізує акції на ринку. Безумовно, перед початком будь-якої діяльності з акціями, слід дізнатися про переваги і недоліки цієї роботи.

Купівля та подальший продаж акцій може принести суттєву вигоду на відміну від облігацій та інших альтернатив. Як правило, щорічна прибутковість від такого виду інвестицій становить понад 100%. Крім цього, слід зазначити той факт, що акції, в більшості випадків, знаходяться попереду інфляції, що дозволяє не тільки зберегти свої вкладені кошти, а й примножити їх.

Головний недолік вкладання грошей в акції – ризиковість цієї інвестиції. Вартість цінних паперів може різко падати, на що впливає стан ринку. Так само, як один з часткових власників певної компанії, прибуток від її доходу буде отриманий в кінці, так як спочатку доходи розподіляються між постачальниками, співробітниками, кредиторами тощо [1].

3. Нерухомість.

Є поширеним методом серед невеликих підприємств. На відміну від корпоративних цінних паперів, наприклад, акцій, за якими дивіденди виплачуються щокварталу, володіння нерухомістю забезпечує інвестора щомісячної готівкою, тому що щомісячна орендна плата веде до щомісячних виплат інвестору; грошовий потік доходів від володіння нерухомістю (різниця між грошовими надходженнями від оренди та витратами на обслуговування власності плюс капіталовкладення) менш динамічний, ніж грошовий потік прибутків корпорацій з високою часткою позикового капіталу; грошовий потік доходів підприємств залежить від обсягу реалізації продукції, які знаходяться в залежності від щоденних рішень покупців, а потоки доходів від нерухомості більш стабільні, так як вони ґрунтуються на договорах оренди. Джерела корпоративних грошових доходів можуть з плином часу змінитися, а джерела доходів від нерухомості більш передбачувані від того, що будівлі нерухомі, активи зафіксовані і фізично, і юридично [38, с. 103].

Недоліками є те, що володіння нерухомістю тягне за собою витрати на амортизацію і податок на майно та у разі необхідності термінового отримання грошових коштів потрібно для початку реалізувати об'єкт нерухомості, а ця процедура займе досить тривалий час, і отримати потрібну суму оперативно буде практично неможливо. До того ж, доведеться скористатися послугами

агента, так званого посередника з реалізації нерухомості, а його комісійні, відповідно, стануть додатковими витратами для підприємства.

4. Розширення бізнесу.

Це поширений шлях компаній середніх розмірів. Найпоширенішою формою розширення бізнесу вважається експансія, відкриття філій в сусідніх і віддалених регіонах. Переваги такого вибору досить великі: стабільно зростає дохід, зміцнюється імідж торгової марки, приходить стабільність самої компанії. Але цей спосіб не підходить великим підприємствам, котрі вже володіють потужною філіальною мережею. Такі компанії вкладають у розвиток лише деяку невелику частину вільних грошових коштів.

5. Інвестиції в проекти інших організацій.

Це шлях, який потребує ідеального прогнозу. Ризик завжди повинен бути виправданим. І якщо інвестиції в інноваційні розробки були зроблені грамотно, компанія може отримати значні дивіденди.

Перед тим, як вкладати кошти в проекти інших компаній, слід, в першу чергу, оцінити перспективи творців самого проекту; потім необхідно дати оцінку самого проекту. Слід звернутися до грамотних ринкових експертів, які за допомогою консультації допоможуть прийняти рішення про доцільність, раціональність та ефективність вкладень.

Слід пам'ятати, що інвестування в проекти інших компаній є довгостроковим видом вкладень, так як невеликі проекти не зможуть принести бажаний дохід в принципі, а великі втілюються в життя досить тривалий час. Так само, з банку, наприклад, свій внесок можна забрати в будь-який потрібний момент; нерухомість, хоч і набагато повільніше, але все-таки можна продати. А в ситуації з вкладенням у здійснення інвестиційного проекту, повернути ж вкладене буде неможливо, поки він не буде реалізований і не почне приносити дохід.

6. Страхування бізнесу.

Найбільш благополучна економіка – це економіка європейських країн, де страхівка давно застосовується на практиці, використовується як компаніями,

так і їх співробітниками. Для України це не властиво, але все ж повільно починають українські підприємства страхувати свої фінанси: майно від різних стихійних лих і непередбачених ситуацій, транспорт від викрадення, персонал від хвороб і багато іншого.

При страхуванні вкладення компанії не мають можливості повернення, адже страховий випадок може і не мати місця взагалі, а вкладення було зроблено. Але, тим не менше, воно відмінно сприяє повноцінному функціонуванню і розвитку підприємства.

Нами визначено напрями оптимізації використання оборотних коштів підприємства:

1. Вишукування додаткових грошових надходжень від основних засобів підприємства:

- а) оптимізація використання приміщень і обладнання;
- б) реалізація зайвого устаткування (майна);
- в) продаж (здача в оренду) майна;
- г) виконання процедур консервації майна.

2. Стягнення заборгованості з метою прискорення оборотності грошових коштів:

- а) створення системи оцінки клієнтів за ризиками;
- б) встановлення формальних лімітів кредиту кожного клієнта.

3. Розмежування виплат кредиторам за ступенем пріоритетності для зменшення відтоку грошових засобів:

- а) поділ постачальників на категорії за ступенем їх важливості для діяльності та прибутковості підприємства;
- б) пропонування різних схем платежів;
- в) відстрочка здійснення платежів менш важливим постачальникам;
- г) пошук альтернативних постачальників, що пропонують більш вигідні умови.

4. Реорганізація інвентарних запасів:

а) поділ категорій запасів за ступенем їх важливості для стабільності діяльності компанії. Аналіз обороту запасів за видами. Зменшення обсягів тих видів запасів, які не є критичними для функціонування бізнесу; зменшення розмірів недоторканих запасів;

б) робота з постачальниками над питаннями прискореної поставки і надання їм стимулів у вигляді більш привабливих для них умов оплати;

в) розгляд можливості розпродажу залежалих запасів зі знижками з тим, щоб отримати додаткові грошові кошти.

5. Збільшення припливу грошових коштів за рахунок перегляду планів капітальних вкладень:

а) перенесення на більш пізній термін;

б) зупинка інвестиційних проектів, які стали менш ефективними в результаті зміни фінансової ситуації в Україні. Вивчення можливості повернення повністю або частково вкладених коштів;

в) зміна графіка інвестицій для зменшення пікового навантаження на грошові потоки, шляхом перегляду етапів вкладень так, щоб супутній відтік грошових коштів не погіршував б здатність підприємства здійснювати інші термінові платежі;

г) відмова від тих капітальних витрат, які не можуть дати негайну віддачу для компанії.

6. Збільшення надходження грошових коштів зі зацікавлених фінансових джерел, не пов'язаних зі взаємною торгівлею:

а) дослідження фінансових умов короткострокового фінансування, пропонованого банком, і варіантів їх поліпшення;

б) перегляд умов боргу підприємства (відстрочка виплати основної суми, зниження процентної ставки), і вивчення можливостей рефінансування кредитів в інших банках.

7. Збільшення продажів:

а) визначення групи товарів, що приносять найбільший прибуток;

б) переоцінка факторів споживчого попиту;

в) концентрація на групах продуктів, які найкращим чином підходять до зміни ринкових умов;

г) збільшення надходжень додаткових коштів, незважаючи на зниження обсягів продажів (шляхом збільшення ціни і торгових націнок) [81, с. 142].

Для підвищення ефективності використання грошових активів ПП “Янос” визначено такі заходи:

- визначення мінімального обсягу грошових коштів, достатнього для обслуговування поточної господарської діяльності;

- згладження коливань в обсягах надходжень і виплат грошових коштів з метою запобігання платіжної кризи в окремі періоди;

- зниження питомих витрат сировини, матеріалів, палива забезпечує виробництву великі економічні вигоди. Воно, насамперед, дає можливість з даної кількості матеріальних ресурсів виробити більше готової продукції і виступає як одна з передумов збільшення масштабів виробництва;

- впровадження нових технологій та вдосконалення виробничих процесів дозволить скоротити час перебування оборотних коштів у незавершеному виробництві;

- встановлення чітких договірних умов постачань і забезпечення їх виконання, оптимального вибору постачальників, налагодженої роботи транспорту;

- використання зваженої кредитної політики;

- вибір напрямків використання тимчасово вільних грошових коштів з метою запобігання втрат від інфляції і упущеної вигоди.

Отже, однією з найбільших проблем вітчизняних підприємств є низька ефективність використання грошових коштів та їх еквівалентів, що в кінцевому результаті відображається на їхній інвестиційній привабливості, конкурентоспроможності, прибутковості тощо. Саме проблема неефективного управління грошовими коштами та їх еквівалентами, що виявляється у відсутності належного контролю за надходженням і використанням фінансових ресурсів, невідпрацьованості механізму складання фінансової звітності щодо руху

грошових коштів, недоліках у побудові стабільно функціонуючої системи бюджетування на підприємстві, призводить до необхідності детальної ревізії з метою удосконалення наявної політики в сфері управління грошовими активами підприємств.

Висновки до розділу 3

Однією з головних проблем в управлінні підприємством є дефіцит грошових активів, що обмежує можливості його поточної та інвестиційної діяльності. Оптимізація складу грошових активів підприємства потребує врахування особливостей здійснення операційної діяльності, середньої тривалості операційного циклу на підприємстві, а також оцінки позитивних і негативних характеристик функціонування цих видів активів. Процес формування грошових активів на підприємстві є складовою частиною управління грошовими потоками підприємства та передбачає постійний моніторинг наявності, руху і потреби в грошових активах для фінансування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Оптимізація формування грошових активів підприємства полягає в збалансованості грошових коштів, оптимальній структурі дебіторської заборгованості та наявності вільних фінансових ресурсів для здійснення короткострокових вкладень.

Обов'язковою умовою здійснення підприємством виробничо-господарської діяльності є наявність необхідного обсягу та забезпечення ефективного використання його грошових активів. Недостатня забезпеченість підприємства грошовими активами, неправильне та неефективне їх використання паралізує його діяльність і призводить до погіршення фінансового стану підприємства, знижуючи, головним чином, рівень його платоспроможності. Підвищення ефективності використання грошових коштів

також може бути досягнуто шляхом інвестування у високоліквідні фінансові інструменти або зберіганням тимчасово вільних грошових коштів у банку в формі депозитних рахунків. Також підвищується ефективність використання грошових коштів за рахунок мінімізації сукупних витрат з їх утримання і зворотної конвертації короткострокових фінансових вкладень в готові засоби платежу.

ВИСНОВКИ

В умовах ринкової економіки, коли діяльність суб'єктів господарювання являє собою непростий динамічний процес, який ускладнюється циклічним характером обігу грошових коштів, управління грошовими коштами підприємства покликане визначити оптимальну структуру грошових потоків, здійснити раціональне розміщення наявних коштів у відповідних елементах активів, створити достатній рівень ліквідності та платоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі, що зрештою дозволить забезпечити його стійкий подальший розвиток.

Грошові активи – це сукупність грошових коштів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій, поточної дебіторської заборгованості, що знаходяться в розпорядженні підприємства на певну дату і являють собою активи у формі засобів платежу, які зберігають високий рівень ліквідності та можуть бути використані протягом одного операційного циклу, що складає не більше року. З визначення впливає склад грошових активів: грошові кошти та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції та поточна дебіторська заборгованість.

Формування грошових активів підприємства здійснюється з урахуванням найближчих перспектив розвитку операційної діяльності та форм її диверсифікації, визначення потреби в окремих видах грошових активів, оптимізації складу і структури активів з позиції забезпечення ефективності господарської діяльності та забезпечення умов прискорення оборотності грошових активів в процесі їх використання. Формування та витрачання грошових активів підприємства розглянули в розрізі грошових потоків за видами господарської діяльності: операційної, фінансової та інвестиційної.

Політика управління грошовими активами підприємства – це частина загальної політики управління оборотними активами підприємства. Її мета полягає в оптимізації розміру їх залишку з метою забезпечення постійної платоспроможності й ефективного використання в процесі зберігання. На

основі дослідження наукових робіт різних науковців нами визначено такі етапи політики управління грошовими активами підприємства: розрахунок часу обороту грошових коштів, аналіз руху грошових коштів підприємства, планування грошових потоків підприємства, планування короткострокового фінансування, аналіз середнього залишку грошових активів підприємства в попередньому періоді, вибір ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів, забезпечення рентабельного використання тимчасово вільного залишку грошових активів.

Визначення потреби в грошових активах підприємства є основоположним в процесі управління грошовими активами. Їх планування здійснюється економіко-математичними методами та методом техніко-економічних розрахунків. В основу перших моделей покладаються досить жорсткі обмеження, які не завжди відповідають реальним умовам функціонування підприємств, що ускладнює їх застосування в практиці фінансового менеджменту, особливо в умовах вітчизняних реалій. Так, всі математичні моделі передбачають розміщення тимчасово вільних грошових коштів в короткострокові фінансові інструменти інвестування, обґрунтування “точок” здійснення таких операцій. В умовах нерозвиненості фінансового ринку (що спостерігається в Україні) зазначені моделі втрачають актуальність і розглядаються, здебільшого, як теоретичний каркас, що висвітлює логіку планування запасів грошових коштів. Метод техніко-економічних розрахунків застосовується, виходячи з рівня оборотності грошових активів, залежно від товарообороту та елементів попиту на грошові кошти. Здійснивши аналіз потреби у грошових активах ПП “Янос”, ми визначили, що мінімально необхідна сума грошових коштів становить 3647,76 тис. грн.

Використовуючи фінансову звітність ПП “Янос”, ми провели вертикальний та горизонтальний аналіз, вивчили склад та динаміку грошових активів. Аналіз грошових активів у складі оборотних показав, що найбільшу питому вагу в оборотних активах підприємства займають запаси, тоді як поточні біологічні активи та фінансові інвестиції мають нульове значення.

Також низькі значення мають інша поточна дебіторська заборгованість та витрати майбутніх періодів. Серед грошових активів найбільшу вагу складає дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги. Грошові кошти та їх еквіваленти протягом 2011-2015 рр. займали частку від 0 до 7,66% в грошових активах. Отже, аналіз показав недостатню кількість високоліквідних активів підприємства, необхідних для розрахунку за своїми невідкладними фінансовими зобов'язаннями.

Для оцінки ефективності використання грошових активів підприємства було розраховано такі показники: рентабельність залишку грошових коштів, рентабельність витрачених грошових коштів, рентабельність грошових коштів отриманих, рентабельність чистого грошового потоку, коефіцієнт достатності чистого грошового потоку, коефіцієнт ліквідності грошового потоку, коефіцієнт ефективності грошових потоків. За результатами аналізу було визначено, що на фоні зростання фінансових результатів підприємства відчувається недостача в залишках грошових коштів, що впливає на платоспроможність підприємства. Підприємство за рахунок надходження грошових засобів від продажу активів (майна) або залучення банківський кредитів має позитивне сальдо загального грошового потоку при від'ємних значеннях грошового потоку по основній операційній діяльності у 2011 та 2014 роках. У цьому випадку позитивне значення чистого грошового потоку приховує реальну збитковість основної операційної діяльності.

Для оптимізації формування грошових активів підприємства необхідне врахування особливостей здійснення операційної діяльності, середньої тривалості операційного циклу на підприємстві, а також оцінки позитивних і негативних характеристик функціонування цих видів активів. Для того, щоб оптимізувати формування своїх грошових активів, менеджерам ПП “Янос” необхідно здійснити такі заходи: знизити терміни кредиту покупцям, застосовувати політику повної передоплати за реалізовану продукцію, залучати факторингові фірми, які візьмуть на себе управління дебіторською заборгованістю та запобіжать утворенню “розриву готівки”. Для залучення

грошових активів у довгостроковому періоді ПП “Янос” слід застосовувати такі заходи, як: створення іміджу інвестиційно привабливого підприємства, розвиток співробітництва з стратегічними партнерами. Ці рекомендації дозволять вирішити проблему з ненадійною дебіторською заборгованістю, що вивільнить грошові кошти для здійснення операційної та інвестиційної діяльності.

Для підвищення ефективності використання грошових активів ПП “Янос” необхідно застосовувати такі заходи: згладження коливань в обсягах надходжень і виплат грошових коштів, впровадження нових технологій та вдосконалення виробничих процесів, встановлення чітких договірних умов постачань, використання зваженої кредитної політики, що вивільнить грошові кошти для здійснення інвестиційної діяльності, вибір напрямків використання тимчасово вільних грошових коштів. На сьогодні найпоширенішими напрямками використання та примноження грошових коштів підприємства є: банківські депозити, інвестиції в акції інших компаній, купівля нерухомості, розширення бізнесу, інвестиції в проекти інших організацій, страхування бізнесу.

Отже, процес управління грошовими активами підприємства – це складний та трудомісткий процес, що потребує компетентних менеджерів для здійснення детального аналізу потреби, обсягу та структури грошових активів, створення оптимальної політики формування та використання грошових коштів та їх еквівалентів, дебіторської заборгованості та поточних фінансових інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Арсентьева Е.А. Необходимость эффективного использования свободных денежных ресурсов предприятия [Электронный ресурс] / Е.А. Арсентьева, Т.Н. Бондаренко // Современные научные исследования и инновации. – 2014. – № 5. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2014/05/34762>.
2. Бабій Х.І. Оптимізація формування грошових активів на підприємстві / Х.І. Бабій // Формування єдиного європейського фінансового простору та розвиток світової фінансової думки: зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 25 трав. 2016 р.] / Відпов. за вип. О.В. Кнейслер. – Тернопіль. – 2016. – С. 42-44.
3. Бабій Х.І. Управління рухом грошових активів підприємства / Х.І. Бабій // Актуальні проблеми корпоративних фінансів та фінансових ринків в умовах глобалізації: зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. студ., аспірантів, молод. вчених [м. Тернопіль, 12 квіт. 2016 р.] / Відпов. за вип. О.В. Кнейслер. – Тернопіль. – 2016. – С. 11-13.
4. Баланс ПП “Янос” за 2011 р.
5. Баланс ПП “Янос” за 2012 р.
6. Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПП “Янос” за 2013 р.
7. Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПП “Янос” за 2014 р.
8. Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПП “Янос” за 2015 р.
9. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 446 с.
10. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент / І.А. Бланк. – К.: Эльга, Ніка-Центр, 2004. – 656 с.
11. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебный курс / И.А. Бланк. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2001. – 640 с.

- 12.Блащак Л.М. Шляхи до раціонального управління дебіторською заборгованістю / Л.М. Блащак // Науковий вісник “Львівської політехніки”. – 2009. – № 1. – С. 157-159.
- 13.Бондаренко П.В. Факторинг як фінансовий важіль суб’єктів господарювання / П.В. Бондаренко // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2014. – № 2. – С. 5-19.
- 14.Бондаренко Є. Реструктуризація підприємств: навч. посіб. / Є. Бондаренко, І. Фаріон; за ред. І. Фаріона. – Тернопіль: ПП “Принтер-Інформ”, 2004. – 125 с.
- 15.Брейлі Р. Принципи корпоративних фінансів / Р. Брейлі, С. Майєрс. – М.: ЗАТ “Олімп-Бізнес”, 2008. – 1008 с.
- 16.Брігхем Ю. Фінансовий менеджмент: повний курс в 2-х т. / Ю. Брігхем, Л. Гапенскі. – СПб.: Економічна школа, 1997. – Т 2. – 669 с.
- 17.Ванхорн Дж. С. Основи фінансового менеджменту / Дж. С. Ванхорн, Дж. М. Вахович. – М.: Вільямс, 2008. – 1232 с.
- 18.Гаврилова А.Н. Фінанси організацій (підприємств): підручник / О.М. Гаврилова, А.А. Попов. – М.: КНОРУС, 2007. – 608 с.
- 19.Гнатенко Є.П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві / Є.П. Гнатенко // Економічні науки. – 2013. – Вип. 10 (1). – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)_20).
- 20.Гнеушева І. Вплив застосування методів рефінансування дебіторської заборгованості на фінансову стійкість підприємства / І. Гнеушева // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. – С. 82-85.
- 21.Гудратян С.М. Підходи до класифікації активів в бухгалтерському обліку / С.М. Гудратян // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2010. – Вип. 2 – С. 66-69.
- 22.Дерій М.В. Дефініції “грошові кошти” і “грошові потоки”: відмінності та взаємозв’язок / М.В. Дерій // Економічний аналіз. – Випуск 6. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – С. 60-64.

23. Дерій М.В. Інформаційне поле обліку грошових коштів / З.-М.В. Задорожний, Я.Д. Крупка, І.Я. Омецінська, Р.В. Романів та ін. // Стан і перспективи розвитку вітчизняної системи обліку: монографія; за ред. д-рів екон. наук, проф. Задорожного З.-М.В., Крупки Я.Д. – Тернопіль: ТНЕУ “Економічна думка”, 2013. – С. 67-78.

24. Євтух О.Т. Фінансовий менеджмент для магістрів і не тільки: навч. посіб. / О.Т. Євтух, О.О. Євтух. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 456 с.

25. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2005. – 714 с.

26. Задорожний З.В. Контролінг: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / З.В. Задорожний, І.Є. Давидович, А.В. Фаїзов. – Т.: Економічна думка, 2010. – 224 с.

27. Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) ПП “Янос” за 2011 р.

28. Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) ПП “Янос” за 2012 р.

29. Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) ПП “Янос” за 2013 р.

30. Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) ПП “Янос” за 2014 р.

31. Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) ПП “Янос” за 2015 р.

32. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ПП “Янос” за 2011 р.

33. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ПП “Янос” за 2012 р.

34. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ПП “Янос” за 2013 р.

35. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ПП “Янос” за 2014 р.
36. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ПП “Янос” за 2015 р.
37. Іваненко С.С. Факторинг як джерело фінансування малого і середнього бізнесу / С.С. Іваненко // Экономика Крыма. – 2006. – № 18. – С. 59-61.
38. Калашникова Н.Ю. Экономика недвижимости: учебное пособие / Н.Ю. Калашникова. – Архангельск: Изд-во Северного (Арктического) федерального университета, 2014. – 183 с.
39. Кнейслер О.В. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / О.В. Кнейслер. – Тернопіль: “Вектор”, 2008. – 240 с.
40. Коваленко І.В. Розвиток класифікації фінансових активів до запитів бухгалтерського обліку / І.В. Коваленко // Вісник НТУ “ХПІ”. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2013. – № 52 (1025). – С. 57-64.
41. Ковальов В.В. Фінансовий менеджмент: теорія і практика / В.В. Ковальов. – М.: Проспект, 2007. – 1024 с.
42. Ковальчук А.Т. Фінансовий словник / А.Т. Ковальчук. – К.: Знання, 2006. – 286 с.
43. Колодізев О.М. Управління грошовими потоками суб’єктів господарювання на основі методів аналізу ефективності використання фінансових ресурсів / О.М. Колодізев, О.В. Коцюба // Science Rise. – 2015. – № 3 (3). – С. 56-64.
44. Контролінг: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А.М. Ужва [та ін.]. – Миколаїв: МДАУ, 2011. – 293 с.
45. Костецький В.В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства / В.В. Костецький // Галицький економічний вісник. – 2010. – №4 (29). – С. 135-145.
46. Костецький В.В. Участь держави у фінансовій підтримці інноваційної діяльності промислових підприємств / В.В. Костецький // Модернізація

корпоративних фінансів та фінансових ринків: збірник наукових праць. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – Випуск 2. – С. 55-58.

47. Костецький Я.І. Аналіз складу і структури оборотних активів / Я.І. Костецький // Інноваційна економіка. – № 1 (50). – 2014. – С. 188-191.

48. Кузьмін В.В. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / В.В. Кузьмін, В.М. Шаповалова, Л.В. Кузьменко. – Херсон: Ліра-К, 2009. – 200 с.

49. Лівощко Т.В. Шляхи покращення управління дебіторською заборгованістю підприємств [Електронний ресурс] / Т.В. Лівощко, К.В. Бебех. – Режим доступу: <http://www.zgia.zp.ua>.

50. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 “Фінансові інструменти” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_029.

51. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 “Звіт про рух грошових коштів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_019.

52. Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 “Фінансові інструменти” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>.

53. Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

54. Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 “Дебіторська заборгованість” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>.

55. Налукова Н.І. Принципи фінансового адміністрування та менеджменту суб'єктів господарювання / Н.І. Налукова // Аспекти розвитку фінансово-економічної системи в умовах глобалізаційних процесів: матеріали

міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених [Київ, 18-19 квітня 2014 р.]. – Київ. – 2014. – 124 с. – С. 20-22.

56. Оборотные средства предприятия торговли: текст лекции / О.Н. Емельянова; Краснояр. гос. торг.-экон. ин-т. – Красноярск, 2004. – 34 с.

57. Омельченко Л.С. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Л.С. Омельченко. – Маріуполь: ПДТУ, 2016. – 235 с.

58. Осовська Г.В. Економічний словник / Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.

59. Остафійчук С.М. Грошові кошти та їх еквіваленти – найліквідніші активи підприємства / С.М. Остафійчук // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – Вип. 33. – С. 215-220.

60. Остафійчук С.М. Класифікація грошових коштів та їх еквівалентів для потреб бухгалтерського обліку та економічного аналізу / С.М. Остафійчук // Економічні науки. – 2011. – № 20. – С. 261-267.

61. Островська Г.Й. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Г.Й. Островська. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 576 с.

62. Пасінович І.І. Актуальні проблеми аналізу і управління дебіторською заборгованістю підприємства / І.І. Пасінович, О.М. Шевчук // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_65.

63. Петренко В.С. Теоретичні та методологічні аспекти грошових потоків на підприємстві / В.С. Петренко, Д.С. Кузнєцова // Молодий вчений. – 2016. – № 5 (32). – С. 123-126.

64. Петросян Н.Е. Фінансовий менеджмент: навчально-методичний посібник / Н.Е. Петросян, А.Ю. Аверін. – П.: ПДПУ В.Г. Белінського, 2008. – 128 с.

65. Ситник Г.В. Вдосконалення методів планування грошових активів на підприємствах торгівлі / Г.В. Ситник // Економічний форум. – 2014. – № 2. – С. 148-153.

66. Сухораб В.П. Грошові кошти як об'єкт управління / В.П. Сухораб // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – С. 107-110.
67. Унковская Т.Е. Финансовое равновесие предприятия / Т.Е. Унковская. – К.: Генеза, 1997. – 328 с.
68. Управління грошовими активами підприємства: матеріали Всеукр. науково-економічного читання [“Перспективи регіонального розвитку в умовах подолання економічної кризи”], (Миколаїв, 27-29 травня 2010 р.) / Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова. – М.: Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова, 2010. – 120 с.
69. Фаріон Я.М. Особливості інвестування в Україні та його роль у формуванні ефективного ринкового механізму / Я.М. Фаріон, Н.О. Небжицька // Актуальні проблеми сучасної економічної науки: збірник наукових тез / Відп. ред. І.М. Таранов. – Тернопіль, 2010. – С.132-134.
70. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / Под ред. А.Г. Грязнова. – М.: Издательство «Финансы и статистика», 2004. – 1168 с.
71. Філіна Г.І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. / Г.І. Філіна. – [2-ге вид., перероб. та доп.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 320 с.
72. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / А.Н. Гаврилова. – М.: КНОРУС, 2005. – 336 с.
73. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / За заг. ред. В.М. Бороноса. – Суми: Вид-во СумДУ, 2012. – 539 с.
74. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / За ред. Т.В. Момот. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 712 с.
75. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Під. ред. Є.І. Шохіна. – М.: ІД ФБК-ПРЕС, 2004. – 408 с.
76. Фінансовий менеджмент: підручник / В.П. Мартиненко, Н.І. Климаш, К.В. Багацька, І.В. Дем'яненко [та ін.]; за заг. ред. Т.А. Говорушко. – Львів: “Магнолія 2006”, 2014. – 344 с.

77. Фінансовий менеджмент: підручник / О.О. Непочатенко, П.К. Бечко, Б.С. Гузар та ін. – К.: “Центр учбової літератури”, 2013. – 496 с.
78. Фінансовий менеджмент: теорія і практика / Під ред. Е.С. Стоянової. – М.: Перспектива, 2003. – 463 с.
79. Чушак-Голобородько А.М. Система ефективного управління фінансовими потоками підприємства / А.М. Чушак-Голобородько, М.І. Мокрицька // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – № 10. – С. 77-81.
80. Швець І.Б. Оптимізація інвестиційних ресурсів на підприємствах малого бізнесу / І.Б. Швець, А.С. Скрильник // Бізнес-Інформ. – 2014. – № 3. – С. 94-99.
81. Шевченко М.В. Оптимизация использования оборотных средств предприятий / М.В. Шевченко, М.А. Анфиногенова // Культура народов Причерноморья. – 2010. – № 179. – С. 140-142.
82. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: підручник / В.М. Шелудько. – [2-ге вид., стер.]. – К.: Знання, 2013. – 375 с.